

PETŐFI-MUZEUM.

K I A D J Á K:

DR. CSERNÁTONI GYULA, DR. FERENCZI ZOLTÁN,
KORBULY JÓZSEF.

Megjelenik minden két hó-
napban. Előfizetési ára egy
évre 2 ft 50 kr. Egy-egy
füzet ára 50 kr.

November—Deczember.

Kéziratok és előfizetési
pénzek a kiadóhivatalnak
czímzendők. Kolozsvár, Bel-
Farkasutca 13. sz.

Petőfi a márcziusi napokban.

(Befejező közlemény)

IV.

Petőfi szereplése a következő napok mozgalmában jóval csekélyebb volt. A többiek mellett lassanként háttérbe szorult ő is épen úgy, mint az egész ifjúság. „Békés Lafayette”-ek elegyedtek közéjük, mint utóbb keserűen megjegyezte. Nem is volt aztán a történetekkel megelégedve, a választmány eljárásában nem talált elég határozottságot és merészséget. Már márcz. 15-dikéről megjegyzi, hogy a helytartó tanács előtt Klauzál volt a küldöttség szónokája: „a forradalom küldte s oly alázatosan és reszketve hebegett, mint tanítója előtt az iskola fiú; ha lenn az udvaron és utcán 20,000 ember nem kurjogtat, kidobták volna, azt gondolván, hogy talán kéregető ármer Rei-

sender.” A rendet Nyári és mások, igen is hangoztatták s midőn Irányi márcz. 16-án forradalmi választmányának találja nevezni a működő választmányt, „Nyári hevesen, csaknem dühösen protestál minden „forradalom” szó ellen, tagadja, hogy az forradalom,“ — mond Petőfi. A hangulat tehát nyugodtabb volt, hogysem óhajtott volna. A működő választmány gyűlésein azonban rendszeresen s állandóan részt vett egész márczius folyamán, mely kezdetben majdnem egész nap folyvást együtt ült. A márcz. 17-én elintéztett ügyek közül itt fontosabb, mert Petőfivel kapcsolatban álló, az, hogy a zsidóknak is megengedték a nemzeti őrseregbe a föl-

¹ Historiái jegyzetek. Baróti: Pet. újabb reliqu. 3—4. l.

vételt, mit elébb a német polgárok megtagadtak. Erre Petőfi hevesen kifakadt ellenök a „Lapok Petőfi S. naplójából“ cz. röpiratában márcz. 20-dikáról. Megemlítjük még azt, hogy e napon olvasták fel azt a petitiot a 12 ponttal, melyet Pozsonyba az országgyűléshez és Bécsbe a királyhoz egy küldöttség volt felviendő. A kérelem megszólítása, melyet Birányi egészen közöl, ez volt: „Felséges haza!“ s több mint 160 ezer aláírás volt alatta. A küldöttség márcz. 18-án reggel 7 $\frac{1}{2}$ órakor indult el, szónoka volt: Hajnik Pál, elnöke Kálóczy Károly vár. tanácsos. Petőfi nevéhez e napon főleg az az indítvány kapcsolódik, hogy a városház tere neveztessek ezentúl „Szabadságtér“-nek, az egyetem előtti tér „15-dik martius teré“-nek, a Hatvani-utcza „Szabad Sajtó-utczá“-nak. Ugyane napon a választmány tagjai lettek: Valero Antal, Walthier Antal, Privorszky Ferencz, Hengermüller Mihály, Wrhovszky Sándor, Szilágyi István, Pozsgay János, Manó István, Fröhlich Frigyes, Schiffner Gyula, Seefeldner József, Lechner János, Pekárik Imre, Keresztes János, Tipula Péter, Szilassi János, Ensel Sándor, kikhez márcz. 18-án Pulszky Ferenczet, Patay Józsefet, Perczel Móriczot és Smidegg Kálmánt választották meg, utóbb meg Szemere Bertalan is tagja lett.

Márcz. 18-án újból, majdnem egész nap együtt volt a választmány, melyen d. e. Rottenbiller indítványára elhatározták, hogy Petőfi „Nemzeti dal“-át 10 ezer példányban kinyomatják s szétosztják a nép között. Kiemelendő e helyen, hogy e napon eskették fel a nemzeti őrsereget is a Szabadságtéren, mely alkalommal Nyári Pál fejtegeté lelkes beszédében a márcz. 15-dike jelentőségét, utána Kacs Kovics Lajos olvasá föl a „Nemzeti dal“-t „s a nagy esküt ismét ezerezen hangoztaták.“ Ez este érkezett meg az a hír is Budapestre, hogy Batthyányi Lajos miniszterelnöknek ki van nevezve. Ezzel az izgatottabb napok egy csekély időre lecsillapodtak.

V.

Annyi bizonyos, hogy Pozsonyban voltak olyanok, kik Petőfi forradalmi hangulatától s befolyásától tartottak. Jókai is főnhagyja, hogy Kuthy Lajost az országgyűlésből egyenesen megbízták Petőfi kipuhatolásával, hogy mit forral ezekben a napokban. Azt hitték ugyanis, hogy mint Dózsa György, egy új pórlázadást akar létrehozni.¹ Kuthy már márczius 16-án levelet intézett hozzá, melyben nyugalomra inti s kéri, hogy hasson közre a csendesség s a közbéke föntartásában, mint költőhöz

¹ Jókai: Életemből. 258. l.

és hazafihoz illik. Utóbb maga is lejött Pestre, de puhatolódzásában teljesen kudarcot vallott. Annyit az akkori lapokból is lehet tudni, hogy az országgyűléshez a márcz. 15-diki események híre már 16-án megérkezett s a mint a „Marciusius tizenötödike“ mondja: „Posonyban, a pesti hírek, az első pillanatban csodálatos alakban jutottak fel. Már azt beszélték, hogy a Rákoson harmincz-ezeren fegyverben állnak s Petőfi és Jókay elnöklete alatt a Respublica ki van kiáltva.“

Mennyire hatottak e hírek s a pesti mozgalmak az országgyűlésre, szabatosan még nincs meghatározva; Petőfi azonban márcz. 24-ről azt írja, hogy épen e túlzó hír lényegesen befolyt az úrbér eltörlésére. „Az urbért eltörlötte az országgyűlés. Nagyon szép tőle, de még szebb lett volna, ha ezt előbb teszi. Akkor viselhette volna a nemesség a nagylelkű nevet, de most, midőn ezt a végső szükségből tette és ijedtségből, nem tarthat rá számot. A tekintetes karok és rendek, s a méltóságos és nem t'om miféle főrendek azt a hirt kapták, hogy Petőfi Sándor a Rákoson tanyáz, de nem egyedül, hanem 40.000 paraszttal egyetemben, s ezen kellemetes

meglepetés indította őket azon nagylelkűségre, hogy az urbért azonnal eltörlték. A mi a hirt illeti, ez alaptalan hir volt, de ha nem tették volna a t. cz. urak azt, a mit tettek, biztosíthatom őket Petőfi Sándor nevében, hogy ezen alaptalan hirnek nem sokára alapja és alakja lett volna, azaz igaz lett volna tetőtől talpig, csak azzal a kis különbséggel talán, hogy nem 40, hanem 80 vagy még több ezer ember jelent volna meg a Rákoson. Egyébiránt jobb, hogy így történt, véghetetlenül jobb, hálát adok istennek, hogy ama borzasztó dicsőségtől megmentett, nem is szemrehányásképen mondtam ezt el a nemességnek, melyhez magam is tartoztam, csak bátor vagyok tudtára adni a nemes uraknak, hogy nevetség tőlök, nagylelkűséggel dicsekedni. Tisztelet, becsület, de igazság is!“

E törvényre vonatkozólag az 1848-diki lapok legrészletezőbb előadásaiából is csak a sietést lehet kiolvasni, melylyel az országgyűlésnek mind a két táblája elfogadta úgy ezt, mint a papi tized eltörléséről s a közteherviselésről szóló törvénycikkeket fővonásaikban. Ugyanis ezek oly sietve dolgoztattak ki, hogy az urbér eltörléséről szóló törvény csak 5, a papi tizedről szóló 3 s a közteherviseléséről szóló 3 kis pontból áll. Valamint tény az is, hogy az országgyűlés annyira tekintettel volt

¹ L. a levelet egész terjedelemben Pet. Múz. 1890. 169—170. I. ² U. ott.

³ Marciusius tizenötödike, márcz. 20-iki, 2. szám.

minden fontos kérdésben a fővárosra, hogy ezek állapotáról nehányszor küldöttség által értesítette s így állandó érintkezést tartott fenn a választmánnyal mindaddig, míg a miniszterium le nem jött. Visszatérve a szóbanforgó törvényekre, az elv maga az úrbér eltörléséről eléfordult már a márczius 15-diki ülésen s ugyane napról egy nyilatkozatot adott ki az országgyűlés Szentkirályi Móricz fogalmazásában, melynek czélja az volt, hogy a történekről, valamint a tervezett újításokról egyforma értesítést nyerjen az ország. E nyilatkozatot a főrendek 18-án fogadták el d. utáni ülésekben s azonnal egy küldöttség hozta Budapestre, mely külön gőzhajón esti 9 órakor indult el. E nyilatkozatban az úrbérről hozandó törvény a 4-dik (1. a felelős miniszteriumról; 2-ik a népképviselői országgyűlésről Pesten; 3-ik a közös teherviselésről; 4-ik az úrbér eltörléséről; 5-dik a nemzeti őrseregről; 6-ik a censura eltörléséről szól). A küldöttség márcz. 19-én ért Pestre s a d. e. ülésen számolt be a választmánynak.

Az úrbér s a papi tized eltörléséről szóló törvények aztán már a márcz. 18-án d. u. 6 órakor tartott országos ülésen elfogadtatván, még azon este 8 órai ülésükön elfogadták a főrendek is, mely alkalommal a siettetést különösen hangsúlyozta úgy Batthyányi La-

jos, a miniszterelnök, mint több szónok. Ez pedig épen úgy történt azon az okon, hogy megnyugtattassék a közvélemény, mint azért, hogy az átalakulás alapelveinek elfogadására a bécsi kedvező hangulat kiaknáztassék. E történelmi adatokból az látszik tehát, hogy Petőfi mindenestre túloz, midőn a nemességet szűkeblüléssel vádolva, csupán a márcz. 15-diki mozgalmaknak s a nagyított híreknek tulajdonítja az országgyűlés gyors elhatározását az úrbér ügyében; mert hiszen a róla szóló törvényjavaslat benne van már a márcz. 15-diki országgyűlési nyilatkozatban, midőn Pozsonyban még semmit sem tudtak a pesti mozgalmakról. Azt sem mondhatni, hogy e törvényt könnyebben fogadták el, mint a többit; mert az izgalom e napjában minden törvényt majdnem ellenvetés nélkül, fölkiáltással fogadott el mindkét tábla. Legfőlebb annyi látszik hát megengedhetőnek, hogy a törvények hangjára, határozottságára és föltétlen rendelkezésére hatottak a pesti mozgalmak s általában is ezeknek nyomása nem annyira Pozsonyra, mint Bécsre volt szükséges és hasznos. Annyi azonban szintén bizonyos, hogy az indítvány, mely a helytartó tanács ülésén merült fel, t. i. hogy Petőfi, Jókai, Vasvári, Degré elfogatására jutalmat tűzzenek ki s „terrorizmussal“ nyom-

ják el a mozgalmat, mindenesetre bizonyítéka annak a fontosság-nak, melyet az ő s az ifjúság befolyásának a tömegre a felsőbb körök tulajdonítottak.¹

VI.

Élénk részt vett Petőfi azonban a sajtótörvény ügyében. A szabadsajtó volt márcz. 15-dikének legfőbb vívmánya s Petőfi előtt az első és legfontosabb minden jog felett. Az 1848-diki sajtótörvényt Szemere Bertalan szövegezte s elfogadta a márcz. 20-diki esti 6 órai kerületi és a késő esti országos ülés. E törvényt, mely általános felháborodást keltett a fővárosban, Pest követei márcz. 22-re küldték Pestre s ugyane nap d. u. 3 órakor vették tárgyalás alá a rendfentartó választmányban „temérdek hallgatóság” előtt. A tárgyhoz hozzá szóltak Irinyi, Pulszky, Petőfi, Irányi, Egressy G., Farkas János, Vasváry, Klauzál és Nyári Pál s a szónokok némelyike úgy tekintette, mint reactiót márcz. 15-ike ellen, mások meg abból vélték megfejtethőnek, hogy az országgyűlés nem ismeri a pesti hangulatot. Már a gyűlésen merült föl oly indítvány, hogy égettessék meg a törvény nyilvánosan s bárha az ülés ezt ellenezte, 4 óra tájban mégis megégették a szabadságtéren. Pulszky Ferenczet az-

¹ Életképek. 1848. 13. sz. márcz. 23.

tán futárként küldték fel a gyűlésből a miniszterelnökhöz intézett levéllel, melyben a törvény visszavételét sürgették. Ezzel kapcsolatban egyszersmind az ifjú írók elhatározták, hogy ha e törvény életbe lép, írni egyáltalán nem fognak. Pulszky küldetéséből márczius 25-ére érkezett vissza s még azon d. e. 11 órakor a szabadságtéren számolt be az eredményről, mely szerint a sajtótörvény még január végén készült, nem lehet hát reactionnak nézni; egyszersmind a kért módosítások megtörténtek rajta, sőt több is, mire a kedélyek lecsillapodtak.¹

VII.

Fölszólaft továbbá, midőn a népképviselőtről szóló törvényjavaslatot tárgyalta a pesti választmány 1848 márcz. 26-án. E törvényjavaslat némely pontja ellen Nyári Pál beszélt, kiemelvén, hogy a választásnál az új törvény szerint a nemesség qualificationak van tekintve, ez tehát a régi kasztrendszer felelevenítésére vezetne s beleütközik a márcz. 15-én proklamált egyenlőségbe. Petőfi épen ezért fölszólaftában „föl kívánja Pozsonba üzentetni: a tizparancsolatnak valamelly pontját ezen módosítással hirdessék ki: Tiszteljed a jogegyenlőséget, hogy hosszú életű lehess a föl-

¹ Pesti Hirlap. 1848. márcz. 28. sz. és Márcz. Tizenötödike. 8. sz.

dön. —¹ Végre határozatba az ment, hogy a qualificatióban a lehető legszélesebb alapra helyeztessék a választási jog s ennek tudatására Pozsonyba küldte a választmány Degré Alajost.

VIII.

A legnagyobb és pedig egyetemes felháborodást a miniszterium megerősítésének ügye okozta. A nádor ugyanis, mint teljhatalmú helytartó, Batthyányi Lajos grófort márcz. 18-án bízta meg a miniszterium megalakításával. A miniszterelnök a miniszterium megalakításáról s a nevekről a 23-diki ülésben tett jelentést, melynek híre 25-dikére érkezett Pestre. A miniszterium tagjainak névsorát, valamint ennek hatásköréről a törvényjavaslatot maga a nádor vitte Bécsbe még az nap estve. Azonban már márcz. 27-én oly hírek voltak a fővárosban elterjedve, hogy 48 órai alkudozás után is a király a had- és pénzügyet „tehát a nemzet idegét és véréét“, mint a választmányi felhívás mondja, megerősíteni nem akarja. A pesti állandó választmány tehát szükségesnek látta e napról keltező figyelemre méltó felhívást adni ki s egyszersmind ellenállásra készülni, mi végre a nemzetörtség fölfegyvereztetett s d. u. 5 órára a múzeum terére népgyűlést hirdettek, melyen a választmány kihirdette már emlí-

tett proclamatioját. E gyűlésen lelkes éljenzés között szónokoltak Vasvári, Perczel és Petőfi a választmány tagjai közül. Ugyanekkor újabb 1000 fegyvert kapott a választmány kiosztás végett, egyszersmind újra szaporítani kezdék a nemzetörséget. A királyi válasz, mely márcz. 28-án kelt, igazolta az aggodalmakat, mire 29-én d. u. 1 órakor Batthyányi Lajos az ekkor tartott elegyes ülésen bejelentette lemondását; a nádor azonban ez eredeti óhajások keresztülvitelét állásához kötve megígérvén, a zivatar némileg lecsendesedett. Pesten ezalatt viharos dolgok történtek. Márcz. 28-án éjjel Rottenbiller Leopold alpolg. mester 31 mázsa löport foglalt le a nemzetörökkel, mely állítólag a Dunán Eszékre volt szállítandó. Ez alatt a központi választmány még ez éjjel Farkas János és Perczel Mór tagjait futárként küldte Pozsonyba, oly meghagyással, hogy ha a miniszterek még meg nem erősítették, hívja őket Pestre, hogy alakítsanak ideiglenes kormányt. Némelyek más gyűléseken e napokban a *pragmatica sanctio* fölbontását s nemzeti conventté alakulást javasoltak. A mérsékeltőbbek azonban türelemre intették őket, míg a királyi válasz megjön. Ez Pestre márczius 30-án esti 10 óra tájra érkezett meg, s még azon éjjel a szabadságtéren népgyűlés

¹ Márcz. Tizenötödike. 9. sz. 27. l.

tartatott, melyen a tömeg fegyverért kiabált s csak nehezen csillapult le az országgyűlés határozatának s a nádor ígéretének felolvasására. Márcz. 31-én d. é. 9 órakor e tárgyban választmányi ülés is tartatott, melyen egy újabb proclamatio szerkesztését határozták el s ennek kihirdetésére d. u. 5 órára népgyűlést hirdettek. A Nyári, Vörösmarty, Tancsics, Irinyi, Vasvári, Bajza, Csányi és Irányi által szerkesztett proclamatiót a mintegy 15 ezernyi néptömeg előtt a múzeum-téren Petőfi olvasta fel magyar s Irányi német nyelven, mindkét felolvasást kitörő lelkesedéssel fogadván a gyűlés. Azon este 9 óra tájban megérkezett a Pozsonyba küldött futárok egyike, Farkas János, s azt az izenetet hozta, hogy Perczel b. Eötvössel fogja együtt lehozni a király esetleges újabb válaszáat. Éjfélkor érkeztek meg a válaszszal, mely márczius 31-én kelt Bécsben s fáklyavilág mellett még azon éjjel felolvasatván a kedvező leirat, általános nyugalommal oszlott el a nép s az apr. 1-sei választmányi ülés újra a csend és béke helyreállításával foglalkozott.

Petőfi azonban e válaszszal megelégedve nem volt s apr. 1-én azt írja róla: „Két heti húzás halasztás után ő császári királyi apos-

toli fölsége kegyelmesen méltóztatott szavát beváltani . . . a magyar független felelős miniszterium megvan.

Pesten a kedélyek a forradalmi hangulat tetőpontján voltak, a vidékekről naponként csatlakoztak újabb és újabb hivek elveinkhez és munkálkodásainkhoz és ilyen helyzetben mi két hétig várakoztunk, hogy a király megtartsa adott szavát. Ily dologra sirva fakad a nemzet-méltóság s azt mondja: — szégyen reánk! . . . Szégyen, igen is, de a szégyen nem illeti az ifjúságot. Ne keveredtek volna csak jámbor békés Lafayettek közénk, hagyták volna azokra az ügyet, a kik kezdeni mertek, nem esett volna e csorba dicsőségünkön! . . . Meglehet, hogy vér folyt volna, de ti vérontás nélkül akartatok átalakulni? isten segítsen, hanem semmi sem lesz belőle.“ — Alább a felelős miniszteriumról szóló királyi leíratot említvén, mely apr. 1-én olvastatott fel a megyei választmányi ülésen, kifejezi elégedetlenségét. Sem neki, sem az ifjúságnak nem tetszett; de mert a békésebb polgárok majdnem hazaárulóknak nyilatkoztaták, kik még ezután is nyugtalanodni fognak, ő maga, valamint az ifjúság, elhatározzák, hogy lépnek a cselekvés színteréről. „Isten veletek, írja Petőfi, a forradalomnak vége van — de nem, a forradalomnak nincs vége, ez-

¹ L. a proclamatio teljes szövegét; Pesti Hirlap. 1848. 16. sz.

csak az első felvonás volt — a vizsontlátásig!¹

Ezzel befejezhetjük Petőfi szereplését a márcziusi napokban, a melyet e lapokon vázolni törekedtünk a kezünkben levő adatok alapján. Különbösen is a miniszterium megerősítésével maga a közvélemény is úgy gondolkozott, hogy vége van a forradalomnak s a forradalom szükségének is. A pesti ifjúság teljesen háttérbe szorult s midőn még többet akart, mint a mennyit nyert a nemzet, az egész országban általános lön ellenök a rosszalás, a kifakadás s a pesti polgárság, mely márcziusban minden mozgalmat pártolt, elhagyta őket. Most, mint Vasvári mondá utóbb: „A középponti ifjúság egyetlenegy hibát követett el. Tovább akart menni a tények mezején, mint mennyire nemzetünk el volt készülve.“ A miniszterium megerősítése után a nemzet tovább menni nem akart. Ebben minden vágyai teljesülését látta. „Sokan mondák, mond Vasvári, miszerint: a felelős miniszterium a tenger, s ezt bírva, bírjuk a halakat is, melyek után sovárgunk“ . . . A pesti ifjúságnak azonban ez csak kezdet volt. Ők republicanusok voltak s a miniszteriumban egyelőre legfőlebb megnyugodtak. A merészebbek,

¹ Lapok P. S. naplójából. Vas. Ujság. 1875. 48. sz. Rosszúl kiadva Halasi: Pet.-reliquiák.

mond újra Vasvári, ezt az alternatívát vallották: „vagy vér nélkül felelős ministerium a király mellé: vagy ha vért kell ontani, ez folyjon arespublicáért.“² Ezt azonban mindenki terroristicus eszmének tekintette s a vidékiek, midőn hallák, elszörnyülködtek rajta. A respublica híve volt Petőfi is, mert ő a legmerészebbekhez tartozott s ez magyarázza meg legjobban az ő belső gondolatát. Vasvári ezzel tehát a dolog lényegét fejezi ki. Petőfi hangulatát legjobban illusztrálja „Megint beszélünk. . .“² cz. költeménye apr. 16-ról, melyben magát „a tüzes ló“-hoz hasonlítja, „a mely föl van nyergelve már s prüsszögve és tombolva, ott benn fecsegő gazdájára vár“; az ifjakat, barátait pedig „meggötött szárnyú sasoknak“ mondja, minthogy leszorították őket a tettek mezejéről. Azonban republicanus vagy helyesebben királyellenes eszméivel egész nyíltan és merészen csak ő mert föllépni; az ifjak legtöbbször alkalmazkodott s lett ministerialis hivatalnok; más része visszavonult s kedvezőbb időkre várt; a harmadik rész a hadi nemzetőrök közé állt. Petőfi egyelőre egyiket sem tette s eszméivel saját kárára s népszerűsége rovására is kilépett költeményeiben. Az Életképekben adta

¹ L. A márcziusi ifjúság. Életképek. 1848 jun. 4. 25. sz.

² U. ott. apr. 16. 17. sz. 493. l.

ki legtöbbjét: Beaurepaire (márcz. 19-én)¹, 15-dik martius 1848 (márcz. 23.)², A szabadsághoz (ápr. 2.)³, Bordal (ápr. 9.)⁴, Megint beszélünk... (ápr. 16.)⁵, Feleségem és kardom (ápr. 23.)⁶. De míg ezek csak általánosságban fejezik ki gondolatait, máj. közepén egyenesen a királyok ellen írt költeményei következtek: A király

esküje ugyancsak máj. 18-án az Életképekben; de A királyok ellen cz. külön röplapon, melyet még márczius végén megírt, már ápr. 1-re megjelent. Ez volt aztán népszerűtlenségének főoka s anynyi oldalról támadták meg, hogy jun. 11-én az ismeretes nyilatkozatot kelle kiadnia az Életképekben. Azonban ezeket részletesebben más alkalommal írjuk meg.

Ferenzi Zoltán.

¹ U. ott. 12. szám. ² 13. sz. ³ 15. sz. ⁴ 16. sz. ⁵ 17. sz. ⁶ 18. sz.

Legenda.¹

*„Megint panasz, de már megint panasz,
És a' kire szól, mindig csak pap az;
'S tart a' panasz estétől hajnalig,
Az ember még csak nem is alhatik!”*

- 5 *Igy szólt az ur isten nagy bosszusan.
„Már megtekintem: ott alatt mi van?”
Fölkelt tehát és gyertyát gyújtatott,
Fölköltözék, és utra kelt legott. —
A' mint elérte volna a kaput,*

¹ Annak, hogy Petőfi e költeményét közöljük, oka az, hogy özv Sámi Lászlóné (Könyves Tóth Janka) úrnó birtokában ez meg van körülbelül egykorú kéziratban, melyet ő 1846 őszén Debreczenben kapott a költő barátjától, Emődy Danieltől és pedig úgy, mint eredeti kéziratot. Mi gondosan megvizsgálván a szóban forgó kéziratot, azt találtuk, hogy nem Petőfi kézirása, nem ismertük föl rajta sem a költő gondos, majdnem pedans és hibátlan helyesírását, sem jellemző kézvonásait. Ezért nem is közöljük facsimileben; de nem tartjuk feleslegesnek kiadni a szöveget. E költeményt Petőfi 1844-ben írta s elküldte Dömök Eleknek egy levél mellett. E levél először a „Bihar“-ban jelent meg 1878-ban s onnan lenyomatta az „Ellenőr“ (1878. 17. sz.), újból Barótinai: Pet. újabb reliqu. 82. l. A levelen nincs kelet, de mert benne azt írja, hogy a „Helység kalapácsa „a jövő héten kapható lesz,“ — a levél 1844. okt. 20—27. közt íratott, mert a „Helység kalapácsa“ okt. 27-re jelent meg. Ebből egyszersmind világos a vers eredetének ideje is, melyet tehát a kiadások s pedig a legújabbak is, hibásan soroznak az 1845-diki költemények közé melyet egyébaránt a költő helyes önbírálattal minden gyűjteményéből kihagyott. A költemény először megjelent az Ústökös 1873. 3. számában, a Dömök Elek közlésében. Kéziratunkban számos helyesírási és verselési hiba van.

- 10 Szent Péter, mint a' bunda, ugy aludt.
Mert ekkor egy uj vendég érkezék,
'S illy alkalommal lakomát tart az ég;
Mivelhogy mostan ugy áll a világ,
Hogy uj lakó a' mennyben ritkaság.
- 15 Illyenkor aztán Péter búcsinak
Kezében a' kancsók jól forganak.
„Keljen föl, kend, már, Péter; — hallja kend!”
Mondá az isten, a' mint oda ment,
'S hoszan czibálta üstökét, fülét: —
- 20 „Kelj föl, hogy a' mennykő üssön beléd!” —
Fölébredt végre, 's nyitja a' kaput,
'S az ur egy hulló csillagon lefut.
A' földre épen ott ereszkedett,
A' honnan a' panaszkodás eredt.
- 25 Egy ifju ember mondta a' panaszt,
Az isten ekkép' szólítá-meg azt, —
'S megszólítása hangzott nyájasan: —
„Beszélj, — mond el: mi bajod fiam?”
„Héj jó atyám, nagy, nagy az én bajom,
- 30 Kapaszkodjék csak föl az ablakon,
Kit ott a pap ágyán látni fog,
E' menyecskének férje én vagyók.” —
Az isten halkán fölkapaszkodott,
'S nagy istelenséget¹ láthatott;
- 35 Mert a' mint aztán leereszkedék,
Igen furcsán csóválta-meg fejét,
'S illyen szavakban tört-ki sohaja:
„Biz' ez fiam, kurucz história!
Segítnék rajtad, édes örömet,
- 40 Hanem már késő, minden megesett:
De azt vígasztalásul mondhatom,
Hogy e papot pokolra juttatom,
Bár mostan is már a pokol fele,
Sőt több felénél pappal van tele.

Petöfr.

Közli: F. Z.

¹ „istentelenséget“ helyett.

Petőfi a pahrendorfi táborban.

Az alábbi, eddigelé még ismeretlen Petőfire vonatkozó adatokat Éjszaky Károly m. kir. vasúti főfelügyelőtől és ösmert nevű írótól hallám. Éjszakyt az 1848-ik év mint fiatal mérnököt találta. Természetes, hogy ő is rögtön sietett szolgálatait a hazának följajlanlani. Csányi Lászlóhoz osztották be segédtsíztnek, a ki teljhatalmu kormánybízatosi minőségben volt jelen a keletkező magyar hadseregnél.

A pákozdi ütközet után, a melyben Jellasich csúfos vereséget szenvedett s a melynek következtében egerútat véve, egy időre el is tűnt az erélyesen utána nyomuló magyar hadsereg elől, a magyarok Mártonvásár előtt ütöttek tábort.

Innen kapta Éjszaky a parancsot, hogy menjen, keresse fel Perczel Mórt és figyelmeztesse a Roth és Philipovics gyűlevész táborára, a mely a Jellasich-ével egyesülő félben van. Éjszaky éppen akkor találta föl Perczelt, midőn a Roth és Philipovics serge a fegyvert lerakta előtte. Visszament tehát az örvendés hírel s a magyar tábort már Orosz-Szent-Miklóson kapta. Innen rögtön tovább is mentek és a határszállás Pahrendorfnál szállottak táborba.

Éjszaky elbeszélése szerint az egész tábor nagyon izgatott hangulatban volt. Az »elvezett« Jellasich ugyanis Ausztriába ment ki hadaival és Bécs felé törekedett. Itt azonban ez alatt szintén kiütközött a forradalom, minek következtében a bán az Auersperg-féle csapatokkal egyesülvén, Bécsen kívül táborozott.

A magyar országgyűlés óriási lelkesedéssel fogadta a bécsi forradalom hírelt s mindenki az egyesülésre és a közös működésre gondolt.

Azonban egy nagy bökkenő volt a

dologban. A magyar honvédség t. i. azért keletkezett, hogy a hazát és alkotmányt minden ellenséggel szemben megvédje a haza határain belől — de nem kívül is. A képviselőházban is igen sokan vitatták ezt és ellenei voltak minden külföldön viselendő háborúnak — azonban Kossuth más nézeten volt. Rosz néven vette, hogy Moga tábornok mért nem üldözte Jellasichot Ausztriában is.

A kérdés már nagyon élessé vált. A táborban is épp úgy vitatták, mint az országgyűlésen — és éppen ez volt a baj.

A pahrendorfi táborban t. i. — Éjszaky szerint — jelen volt Petőfi is.

Mikor híre járt annak, hogy Ausztriába is át kell menni, Petőfi nagy dühbe jött s rögtön bejárván a tábort, mindenféle izgató beszédeket tartott arról, hogy magyar honvéd csak Magyarország határain belől tartozik harcolni, de külföldön senki kedvéért sem.

Pedig ekkor már az országgyűlés a Kossuth kezdeményezésére döntött volt e kérdésben és kimondotta, hogy: »A magyar nemzet legszivesebb hállával méltányolván Bécs városának azon hősiessé rokonzenvét, melyet Magyarország szent és igazságos ügye iránt tanusított, s érezvén azon kötelességet, hogy midőn a közös ellenség vitéz sergeink által üldöztetve, Bécs ellen fordul, ezen hősiessé várost baráti segély nélkül hagynia nem szabad: semmit sem késett megparancsolni a győztes magyar hadseregnak, hogy az ellenséget Ausztria földén is üldözze s Bécsnek segítségére siessen.« etc.

A Petőfi szónoklatai következtében azonban a sereg egészen ellenkező

irányban lévén hangolva, komoly megbeszélés tárgyát képezte a tisztikar között, hogy minő eljárást kövessenek Petőfivel szemben? Akadtak köztök olyanok is, a kik hadi törvényszék elé akarták állíttatni és rövid úton, mint fegyelembontó igazgatót, agyonlővetni.

Csányi, a teljhatalmú kormánybiztos is a legnagyobb zavarban volt. Ő, mint nem katona, természetesen más szempontokat is tekintetbe vett s teljes nagyságában tudta méltányolni a Petőfi óriás tehetségét. Aggódva kérde Éjszakytól, hogy már most mi tevő legyen az ember egy ilyen nagy költővel szemben? A francia forradalomkor bizonyosan agyonlőtték volna!

Végre is az lett belőle, hogy Petőfi, hogy, hogy nem? de eltűnt a táborból és egy pár nap múlva újból Pesten kezdett szerepelni. Hogy ez eltűnés gyöngéd erőszakkal való eltűntetés volt-e, vagy pedig Csányi alkalmat talált bizalmasan érintkezni vele és sikerült rábeszélnie, hogy jó szántábol eltávozzék? . . . nem bizonyos.

Október 25-én Kossuth is megérkezett a pahrendorfi táborba s egyetlen szónoklatával sikerült a hadserget újból megnyernie, úgyannyira, hogy a történetíró feljegyzése szerint, »a hol megfordult, a zászlók háromszor hajoltak meg előtte; a katonák szavaira az öröm fanaticus jellemét tanusították; a huszárok leugrottak lovaikról s ujjongató kiáltásokkal tölték be a levegőt.«

Erre a jelenetre következett aztán a Windischgrätz herceghez küldött követség a Kossúth nyilatkozatával — s a tábornagy elutasító válasza után a schwechati csata, a melyet a magyar honvédség csakugyan az ország határain kívül vívott.

A Petőfi pahrendorfi szerepléséről még többen is bírnak tudomással a jelenleg élő 48-as honvédek közül. Éjszaky különösen Horváth Imre simontornyai lakosra és Kenessey Kálmán volt ministeri tanácsosra emlékszik, a ki jelenleg Nyéken lakik, Fehérmegyében.

Csernátoni Gyula.

Czélzások és vonatkozások Petőfőre az 50-es évek lapjaiban.

VI.

A „Pesti Napló“ 1854-diki folyamából:

„Az első czikk (a Toldy Ferencz által szerkesztett „Új Magyar Muzeum“ 1854. évi február és martiusi füzetében) Gyulai Pál „Petőfi Sándor és lyrai költészetünk“ czim alatt (97—124). Ezen czikk három első számát még a januári füzet hozta, három utóbbi, s mindenesetre lényegbe-

vágóbb s fontosabb számai a februárban következnek. Ezen értekezést különösen azon körülmény teszi becselessé, hogy benne létegesen egytűvé foglaltatott azon három elem, melyeket az itészek rendszerint egymástól különszakítva szoktak figyelembe venni: a költő élete, ennek hatása a költő műveire, művei hatása az összes irodalomra, és viszont. Így a szerző nemcsak minden egyoldalúság-

tól megóvta magát, hanem elfogulatlan öntájékozás mellett részrehajlástól is menten maradt. Oly ki-merítő egyszersmind mély felfogással írott bírálatot még nem olvastunk Petőfi költészi geniusáról és műveiről, mint Gyulai fentnevezett értekezése, s azon érdek, melylyel közönségünk azok iránt viseltetik, s azon fontosság, melylyel a magyar költészetben birnak, e czikk megolvasását mindenkire nézve élvezetessé, írónkra nézve pedig csaknem nélkülözhetlenné teszik, ajánljuk főleg mai költőinknek az utolsó (VI-todik) szakasz fontolóra vételét, hol a legújabb magyar költészet tévutakra vetemedései részletesen tárgyalvák és czáfolhatlanul felmutatvák.“

(P. N. 1854. ápril 7. 80—1223. szám. Tudomány és irodalom cz. rovatból.)

„Örömmel olvastuk az Uj M. Muz eum februári füzetében Gyulai Pálnak Petőfi s követői költészetéről szóló tartalmas értekezését, melynek második felében saját állításainkat találjuk igazolva, s részletenként bővebben kifejtve, sőt megtoldva és kiegészítve.“

(P. N. 1854. ápril 26. 95—1238. szám. „Tájékozások ujabbkorilantos-költészetünk körül“ IV. czimű értekezésből, a Tudomány és Irodalom cz. rovatban.)

A Divat-Csarnok 1854-iki folyamából:

„E napokban temettük el a korszorúzott színésznőt, Kántorné asszonyt, ki elvonulva, szegénységben élt itt; nem mondjuk, hogy nemeskeblű emberbarátokra nem talált, oh! de ő többet érdemelt a szájalom kenyéré-nél. Haj! bizony felsóhajtunk Petőfivel:

Születél volna boldogabb hazában,
Hol érdemeknek kedvezőbb az ég:
Dicsőségednek fényes ragyogása
Egy félvilágra elaugáranék....

Babérkoszorút tűzött Turi
gyógyszerész ravatalára, a sok
átvirrasztott pusztá éjjelek emlé-
kezeteül!... Béke hamvaira!“

(18. szám. Boriték. Vidéki le-
velezés. Maros-Vásárhely. Foga-
si-tól.)

— „Müller Emil nyomdájá-
ban egyszerű, de csinos kiállítás-
ban megjelentek: „Tompa Mi-
hály versei. II. kötet. Kiadta
Friebeisz István. Pest, 1854.
Müller Gyula bizománya.“.....
Petőfi elhunytá óta az ifjabb
magyar lyrikusok közt mindedig
csak Tompa volt az egyetlen,
s így első rangu, ki maradandó
becsü költeményeket derűre-bo-
rúra irt...“

(23. sz. 224. lap. „Nemzeti iro-
dalom“ czimű rovatból.)

.. „Az „Uj m. Muz.“ f. év ja-
nuári füzetében a 35. lapon Pe-

tőfyből azért, mert kissé nyersebb természetű volt, vadon cz helyett „vadócz“ot csinált! (Jegyzet alatt: Vadócz = Lolium; vadzab, rozsok, M. t. — Kr. — Sz. D.) Valóban az „Új Magyar Múzeum“nak nem kellene megszerveznie tudós szerkesztője ily menthetlen botlásait!...

(27. szám. 622. lap. „Nemzeti irodalom“ című rovatból.)

... „Nálunk magyaroknál alig pár évtizede, hogy a lantot Vörösmarty, Garay, Petőfy, Tompa, stb. magasb fokra emelték, s vajjon gyermekkorúnak mondhatjuk-e ezért magunkat?“...

... „Mert azon pár jó fiu, kik Tompát ép oly kevéssé tartják költőnek, mint Vörösmartyt vagy Garayt, sőt készek megtepni még Petőfi koszorúját is, ép ezen határtalan bárgyuságuk által árulják el képtelenségöket arra, hogy a valódi költőt és költészetet felfoghassák, megítélhessék.“

(28. szám. 627—628. lap. Tompa. I. Császártól.)

Julius 5-ikén: Gyönyörűséges szép idő van. Egy ábrándos költő nagy nehezen reá adja magát s miután Petőfi az „Ökörben“ reggeliz, — kimegy s bebarangolja a Svábhegyet s ebédel a

„Disznó-fő“ben, azután meglátogatja a fázánost, a János-hegyet, estve haza jő s Budán betér az „Arany borju“ba, — ott megvacsorál és éjjel tizenkét óraker ha zaérkezik, és elverseli à la Petőfi „Bucsu Kún-Sz.-Miklóshoz“, hogy:

Hej ennek a mai napnak

Nagy az ára!

Tom sokáig fáj belé a, fáj belé a
Lábom szára.

(36. szám. 835. lap. „Budapesti hírvivő“ című rovatból.)

— „Minap azt hallottuk, hogy irodalmunknak még Chinában is van apostola, egy tudós angol; most ismét új példáját tudtuk meg annak, hogy előttünk egészen ismeretlen, egészen idegen férfiak mily erős rokonszenvvel viseltetnek nemzeti irodalmunk iránt, innen van az aztán, hogy nemzeti irodalmi termékeinket már ott is kezdik ismerni, hol ezt különben alig hinnők. Ekkint már ma péld. közönséges dolog az, ha a messze Amerikában fekvő Brazília legelső divatlapja Rio de Janeiroban, iránycikkül portugál nyelven, magyar költeményt hoz, nevezeteseb hazai költőink valamelyikétől, s hogy ezek közt Petőfi „Örültje“, Lisznyai „Magyar vendégszeretete“, stb felette tetszettek.“...

(58. szám. 1245. lap. „Nemzeti irodalom“ cz. rovatból.)

Közlő: Csernátoni Gyula.

Bibliographica.

I. *Külföldi regénytár.* Kiadja A Kisfaludy-Társaság. Szerkeszti Nagy Ignác. XVI. Kötet. *A koros hölgy.* Bernardtól. Pesten. Hartleben Konrád Ádolf sajátja. 1843.

Czímlap: *A koros hölgy.*¹ Francia regény. Irta Bernard Károly. Fordította Petőfi Sándor. Pesten. Hartleben Konrád Ádolf sajátja. 1843.

Negyedik oldal: Budán, A magyar kir. egyetem betűivel. 8 rét. 106. l.

II. *Külföldi regénytár.* Kiadja A Kisfaludy-Társaság. Szerkeszti Nagy Ignác. XXII—XXIII. kötet. *Robin Hood.* James Györgytől. Pesten. Hartleben Konrád Ádolf sajátja. 1844.

Czímlap: *Robin Hood.*² Angol regény. Irta James György. Fordította Petőfi. Első rész. Pesten. Hartleben Konrád Ádolf sajátja. 1844. 12 r. I. 240. II. 285 l.

III. Czímlap: *Versok.* Irta Petőfi Sándor. 1842—1844. Budán, A magyar kir. egyetem betűivel. 1844. 8 rét. 192 l.

E kötet a nemzeti-kör-féle. Megje-

¹ Charles de Bernard (1805—1850.) regényének eredeti címe: *Histoire d'une femme de quaranté ans.* Petőfi németből fordította. Eredetileg a címe „A 40 éves hölgy“ volt, a jelenlegi címét a cenzor adta.

² Petőfi ezt is németből fordította, mely I—VI. kötetben a köv. cz. alatt jelent meg: G. P. R. James' *Romane in deutschen Uebertragungen* herausgegeben von F. Rottler und G. Pfizer. Stuttgart. Verlag der J. B. Metzler'schen Buchhandlung. 1843. Czímlap: *Die Tage des Waldlebens. Eine romantische Geschichte aus alten Zeiten von G. P. R. James, Verfasser von Morley Erstein u. s. w. Aus dem Englischen.* Stuttgart. Verlag der J. B. Metzler'schen Buchhandlung. 8 r. 1843. I. 126. II. 136. III. 111. IV. 143. V. 115. VI. 139. l. (A magyar fordítás rövidítve van.)

lent 1844 nov. 10-ére. A megjelenésére vonatkozó adatokat l. Pet.-muz. 1888. 21—22, 81—84. l. Benne a következő költeményei jelentek meg: Harmadik lap: 1842. Hazámban. 5. Dunán. 7. Katona barátomhoz.¹ 8. Két vándor. 11. A borozó. 13. Furcsa történet. 15. Első szerepem. 17. Vadonban. 18. Felköszöntés. 19. Disznótorban. 21. Népdalok. I—III.² 23. (Összesen 13 költemény.)

Huszonhetedik lap: 1843. Távolból. 29. Az én mátkám. 31. Dinomdánom. 33. Jövendőlés. 35. L..... né.³ 38. Halálvágy. 39. Farkaskaland. 41. Pálnapkor. 43. Matildhoz. 45. Én. 46. Barátimhoz. 48. Szeget szeggel. 51. Élő halott. 55. Temetőben. 57. Megúnt rabság. 59. Lopott ló. 62. Szemrehányás. 65. Kördal. 67. Az az utósó alamizsna. 69. Merengés. 73. Népdalok. I—XII.⁴ 76. (Összesen 32 költemény.)

Nyolczvankilencz lap: 1844. Honfidal. 91. Elmondanám. . . . 93. Tél végén. 94. A dal. 95. Fütty. 96. Végző ***-hoz. 97.⁵ A nemes. 100. Halvány katona. 101. Szomjas ember tü-

¹ Az 1847-diki „Összes költeményei“-ben: „K..... Vilmos barátomhoz.“ (Kupis) cz. alatt.

² Az 1847-dikiben: I. Mi haszna, hogy a csóroszlya . . . II. Járnak, kelnek sokan zöld erdőben . . . III. Hortobágyi korcsmárosné . . . cz. a.

³ Lendvayné.

⁴ Az 1847-dikiben: I. Érik a gabona. . . II. Ki vagyok én? nem mondom meg. . . III. Lánggal égő teremtette. . . IV. Befordultam a konyhára. . . V. A szerelem, a szerelem. . . VI. A virágnak megtiltani nem lehet. . . VII. Nem megyek én innen sehova. . . VIII. Síkos a hó, szalad a szán. . . IX. Keresztóton állok. . . X. Kis furulyám szomorúfűz ága. . . XI. Temetésre szól az ének. . . XII. Hejh nekem hát vigasztalást mi sem ad. . . cz. a.

⁵ Pákhhoz. (Pákh Albert.)

nődése. 102. Eger mellett. 104. Egri hangok. 105. Javulási szándék. 108. Betegségemben. 110. Néprománczok. I—III. ¹ 112. Vándorélet. (Képhez.) ² 115. Füstbe ment terv. 118. Szeretem- és pipadal. ³ 119. Egy estém otthon. 120. Ebéd után. 123. Magány. 125. Zsuzsikához. 127. Éjjel. 128. Ivás közben. 129. Vizen. 132. Népdalok. I—X. ⁴ 133. Levél Kerényi Frigyeshez. Pest, jun. 25. 1844. ⁵ 143. Sirom. 146. Poharamhoz. 147. Színbirálat. 148. Deákpályám. 149. Gazdálkodási nézeteim. 151. Vízet iszom. 153. Levél. István öcsémhez. ⁶ 155. Carmen lugubre. 157. Hattyudalféle. 159. Népdalok. I—XI. ⁷ 161. A III-diknál megjegyzés: (Tisza-Duna közti tájbeszéd szerint.) Katona barátomhoz. 174. Bucsó a színészettől. 176.

¹ Az 1847-dikiben: I. Fürdik a holdvilág az ég tengerében.... II. A csaplárné a betyárt szerette.... III. Megy a juhász számaron.... cz. a.

² Az 1847-dikiben: Vándorélet. (Barabás rajzához.) cz. a.

³ Az 1847-dikiben ez megelőzi a „Füstbe ment terv” címűt.

⁴ Az 1847-dikiben: I. Álmodom-e? II. Boldogtalan voltam.... III. Gyöngye vagyok.... IV. Mi foly ott a mezőn.... V. Mi nagyobb a nagy Szentgellérthegynél.... VI. Elvennék én, csak adnának.... VII. Puztán születtem.... VIII. Nem nézek én, minek néznék? az égre.... IX. A faluban utcazahosszat.... X. Nem ver meg engem az isten. cz. a.

⁵ Az 1847-dikiben: Kerényi Frigyeshez. cz. a.

⁶ Az 1847-dikiben: István öcsémhez. cz. a.

⁷ Az 1847-dikiben: I. Árvalányhaj a süvegem bokrétyja.... II. Az én torkom álló malom.... III. Hírös város az aafődön Kecskemét.... (Tisza-Duna közti tájbeszéd szerint.) IV. Te szívemnek szép gyönyörűsége.... V. De már nem tudom, mit csináljak.... VI. Mondom, ne ingerkedjetelek velem.... VII. Meredek a pinczegádor.... VIII. Hejh Büngözsdi Bandi.... IX. Kis menyecske, szép kis menyecske.... X. Ezrivel terem a fán a meggy.... XI. Ez a világ a millyen nagy....

Kedves vendégek. 178. A boldog pestiek. 180. Első szerelmem. 182. Ambrus gazda. 184. Az alföld. 186. (Összesen 64 költemény.) Összesen: 109 költemény.

IV. Cím lap: *A helység kalapácsa.* Irta *Petőfi Sándor.* Budán A magyar kir. egyetem betűivel. 1844.

Harmadik oldal: A helység kalapácsa. Hősköltemény négy énekben. Készült 1844-ben. 12 rét. 68. l.

Megjelent 1844 okt. 27-re. L. Pet-muz. 1888. 22. 84—85. 1889. 37—40. l. A címlapon, az első és hátulsó oldalon két kőmetszetű kép van, melyeket Grimm Vincze készített. (Pet-muz. 1888. 22. l.)

V. Boríték: *János vitéz.* Irta *Petőfi Sándor.* Ára 40 kr. p. p.

Cím lap: *János vitéz.* Irta *Petőfi Sándor.* Kiadta Vahot Imre. 1845.

Második oldal: Budán, 1845. A m. k. egyetem betűivel. Ezután I—IV. oldal az előbeszéddel.

A harmadik oldalon: *János vitéz.* Nép-mese. (1844.) 12 rét. IV. + 113. l. A borítékon két kőmetszetű rajz van, az egyik János vitézt lovon, a másik az óriás és János küzdelmét ábrázolja. Az első kép alatt ez áll: Nyomt. Grimm Vnél, Pesten.

VI. Cím lap: *János vitéz.* Irta *Petőfi Sándor.* Második, olcsóbb kiadás. Kiadta Vahot Imre. 1846.

Harmadik oldal: *János vitéz.* Nép-mese. (1844.) 12 rét. IV. + 113. l.

VII. Cím lap: *Czipruslombok* Etelke sírjáról. Irta *Petőfi Sándor.* Pest. Beimel József betűi. 1845.

Harmadik oldal: *Czipruslombok* Etelke sírjáról. († január 7. 1845.) Kis 8 rét. 63. l.

A költemények benne cím nélkül I—XXXIV. sorszám alatt jelentek meg, 1845. márcz. 20-ra. L. Pet-muz. 1888. 25—26.

Az 1847-diki összkiadásban nem jelölte meg külön őket, címül pedig mindeniknek az első sorát adta, melyek a következők:

I. Elmondom, mit eddig.... 5. II. Mit nem tettem volna érte.... 9. III. Hová levél?... 10. IV. Zárjátok be már azt a koporsót. 12. V. Jaj, be bús ez a harangszó! 13. VI. Ha ébren meg nem látogatsz.... 15. VII. Te voltál egyetlen virágom.... 18. VIII. Amott fenn egy csillag ragyog.... 19. IX. Én vagyok itt.... 20. X. Nem háborítom-e nyugalmaid.... 22. XI. Természet! még te is gúnyolódol? 23. XII. Miért tekintesz be szobámba? 25. XIII. Láttam két hosszú nap.... 27. XIV. Hol vagy, te régi kedvem? 30. XV. Le az égről hull a csillag.... 31. XVI. Mi volna különös azon.... 32. XVII. Ó, a kedves drága kis leány.... 33. XVIII. Álltam sírhalma mellett.... 35. XIX. Hazugság, a mit.... 36. XX. Barátim, csak' vigasztalással.... 37. XXI. Jőj, tavaszjőj!.... 39. XXII. Be szomorú az élet én nekem.... 41. XXIII. Panaszkodám hát?... 43. XXIV. Hatalmas orvos az idő.... 45. XXV. Játsszik öreg földünk.... 48. XXVI. Kéket mutatnak még.... 49. XXVII. Ha életében.... 50. XXVIII. E szobában küzdött.... 51. XXIX. A hó, a holt föld téli szemfedője. 53. XXX. Midőn nagyon báht.... 55. XXXI. Tizenkettőt ütött az óra.... 57. XXXII. Anyám, anyám.... 59. XXXIII. Hiába várlak hát.... 61. XXXIV. Független már a lant.... 63.

VIII. Címlap: *Versek*. Irta: Petőfi Sándor. 1844—1845. Pest. Beimel József betűi. 1845. 12 rétt. 188 + 4 számozatlan lap.

E kiadás megjelent 1845. nov. 13-ra. L. az adatokat Pet.-muz. 1888. 26. 85.

Benne a köv. költemények vannak:

Harmadik oldal: 1844. (Folytatás.) Szobámban. 5. I. Est. 8. I. Egy telem Debreczenben. 11. A csavargó. 13. A régi jó Gvadányi. 15. Az utánzókhöz. 17. Élet, halál. 18. Színházban.¹ 19. Egressy Gáborhoz. 21. Tompa Mihályhoz. 24. Éjszakáim. 27. Furfangos borivó. 29. Takarékoság. 30. Pinty úrfi. 32. Szemfájáskor. 35. A naphoz. 36. Ha. 38. A nap házaselete. 40. Szerelem vándorai. 42. Halálom. 43. Mi lelt? 44. Igyunk! 46. Dáridó után. 47. Versem. 49. Hozzá. 50. Sovány ősz. 52. Csokonai. 55. Szerelem gyötrelme. I—VI.² 58. A borhoz. 66. A külföld magyarjaihoz. 68. Mért nem születtem ezer év előtt? 70. A leánykákhoz. 72. Szülőimhez. 75. Katona vagyok én.... 78. Nem tesz föl a leány magában egyebet.... 79. Fényes csillag.... 80. Gyere, lovam.... 81. Boldog éjjel.... 82. Szerelem, szerelem.... 83. Batthyányi és Károlyi grófnék.³ 84. Esik, esik, esik.... 86. A természet vadvirága. 87. János gazda. 89. Levél egy színész barátomhoz. 90. A tintás-üveg. 95. Az öreg ur. 97. Mit szól a bölcs? 99. Pál mester. 101. Részegség a hazáért. 103. Lant és kard. 104. Etelkéhez. 105. Szerelem és bor. 107. Rabházának fia. 108. Etelke emlékkönyvébe.⁴ 110. V. S. né⁵ emlékkönyvébe. 111. Bucsó 1844-től. 112. (Összesen 61 költemény. Ehhez véve a Versek első kötetében ugyancsak 1844-ből megjelent 64 köl-

¹ Az 1847-diki kiadásból kihagyta.

² Az 1847-diki kiadásban a „Szerelem gyötrelme” közös cz. nélkül: I. Volnék bár.... II. Szivem, te árva rabmadár! III. Az én szerelmem.... IV. Szemek, mindenható szemek! V. Szerelmem zúgó tenger.... VI. Élet, halál! nekem már mindegy.

³ Az 1847-diki kiadásból kihagyta.

⁴ Az 1847-diki kiadásban: Ca. E. kisasszony emlékkönyvébe cz. a.

⁵ Vachot Sándorné.

teményt, ez évben Petőfi 125 költeményt irt.)

115-dik oldal: 1845. Két testvér.
117. Apám mestersége s az enyém.
120. Hull a levél a virágról. . . . 121.¹
A toronyban delet harangoznak. . . .
123. Igy is jó. 124. Vahot Sándorhoz.²
125. Hír. 129. Elfajtott könnyek. 130.
A világ és én. 131. Költő lenni vagy
nem lenni. 133. Visegrád táján.³ 136.
Szerelmvagy. 137. Gyors a madár,
gyors a szélvész. . . . 139. Piroslik a
kecskerágó. . . . 140. Kicsapott a fo-
lyó. . . . 141. Pest. 142. Orbán. 143.
A sorshoz. 144. Téli világ. 145. A
nap. 148. Multság közben. 149. Rosz
verseimről. 150. Egy szép hölgy em-
léke. 151. Azokhoz az én jó pesti paj-
tásaimhoz. 153. Tavasz. I—II.⁴ 155.
P. . . . y Vilma kisasszonyhoz.⁵ 157.
Az erdei lak. (Költői verseny Kerényi
és Tompával.) 159. A varróleány. 161.
Van a nagy alföldön csárda sok. . . .
163. Piroslik már a fákon a levél. . . .
164. Paripámnak az ő színe fakó. . . .
165. Fekete kenyér. 166. Holdvilágos
éj. 167. Rég veri már a magyart a
teremtő. . . . 169. Liliom Peti. 171.
Frescoritornell. 173. Magyarország.
174. Gyalázatos világ. 175. Egy haj-
fürthöz. 177. Képzetem. 179. Búcsu
Kunszentmiklóstól.⁶ 181. Falun. 186.
(Összesen 43 költemény. Ha ezekhez

¹ Az 1847-dikiben ezután a „Cziprus-
lombok Etelke sirjáról“ cz. füzet költe-
ményei következnek, összesen 34 darab.
Ezután következnek: Mi bűvös bájos
hang. . . . Messze vándoroltam. . . . czí-
műek. E két utóbbi az 1845-diki kötet-
ből hiányzik.

² Az 1847-dikiben a sorrend így: Va-
hot Sándorhoz. A toronyban delet haran-
goznak. . . . Igy is jó.

³ Az 1847-dikiből hiányzik.

⁴ Az 1847-dikiben: I. Mi kék az ég!
II. Ki a szabadba! cz. a

⁵ Plachy Vilma.

⁶ Az 1847-dikiben: Búcsu Kun-Szent-
miklóstól.

vesszük a Czipruslombok 36 darabját,
1845 szeptemberéig 79 költeményt
irt, melyekhez az 1847-diki kiadásban
még 80 járúl, ezekkel összesen 159
költeményt.)

IX. Boríték: *Szerelem gyöngyei*.
Irta: *Petőfi Sándor*. Pest, 1845.
Kiadja Emich Gusztáv.

Czímlap: *Szerelem gyöngyei*. Irta
Petőfi Sándor. Pest, 1845. Nyoma-
tott Landerer és Heckenastnál.

Harmadik oldal: *Szerelem gyöngyei*
Bertának. 12 rét. 70 l. A boríték
hátsó lapján: Ára 30 kr. pengő pénz-
ben.

Megjelent 1845 okt. 20—23. közt.
L. Pet.-muz. 1888. 27—28.

A költemények cz. nélkül, csupán
I—XXXIX sorszámmal jelentek meg
benné. Másodszor az 1847-diki össz-
kiadásban adta ki őket, a közös cí-
met (*Szerelem gyöngyei*) elhagyva s
a költeményeknek első sorát téve cí-
mül, melyek a következők:

I. Szép vidéknek szépséges leá-
nya. . . . 5. I. II. Megteremtéd lelkem új
világát. . . . 8. III. Éj van. . . . 10. IV.
Félre mostan. . . . 11. V. Ablakodból
hogya. . . . 12. VI. Nála voltam. . . .
13. VII. Vasárnap volt. 15. VIII. Drága
orvos úr. . . . 17. IX. Hol van olly
nagy pusztaság. 19. X. Sírba tették. . . .
20. XI. Nő szerelmem. . . . 21. XII.
Meg ne ítélj. . . . 23. XIII. Voltak sok-
kal jelebbek. . . . 25. XIV. Vadon-
erdő a világ. . . . 27. XV. Nincs jogom,
hogy. . . . 28. XVI. Száz alakba. . . .
29. XVII. Megvallom, hogy. . . . 31.
XVIII. Álmaimban gyakran. . . . 33.
XIX. Szerelemnek lobogója. . . . 35.
XX. Alacsony kis ház. . . . 36. XXI.
Mihelyest megláttalak. . . . 38. XXII.
Lyányka, mikor. . . . 39. XXIII. A vi-
lágtól elvonulva. . . . 40. XXIV. A
mióta szerelembe. . . . 42. XXV. So-
hasem volt az szerelmes. 44. XXVI.

A 'bokrétát, melyet.... 46. XXVII.
 Fa leszék, ha.... 47. XXVIII. Őszi
 reggel járok.... 48. XXIX. Háború-
 val álmodám.... 50. XXX. Életem
 most.... 52. XXXI. A letarlott....
 54. XXXII. Ha az isten.... 55.
 XXXIII. Elnémult a fergeteg.... 57.
 XXXIV. Arczképpemmel.... 59. XXXV.
 Avvagy én már soha.... 61. XXXVI.
 Azt hívém, hogy.... 63. XXXVII.
 Messze estem.... 65. XXXVIII.
 Millyen furcsa álмам.... 67. XXXIX.
 Félre mostan....

X. Boríték: *Felhők* Irta: *Petőfi Sándor*. Pest, Emich Gusztáv bizo-
 mánya. 1846.

Czímlap: *Felhők* Irta: *Petőfi Sán-
 dor* 1846.

3-dik oldal: *Felhők*.

12 rét. 70 l. Boríték hátán: Ára 30
 kr. p. p.

Összesen I—LXVI költemény. Az
 1847-diki kiadásban mindeniknek első
 sora a czíme s külön jelölve nincse-
 nek; de egymás után állanak az ere-
 deti kiadás sorrendjében. I. sz. *Élván-
 dorol a madár*.... s a LXVI. számú:
Átok és áldás. (E kiadást lenyomatta
 varia lectioval és német jegyzetekkel
 Lomnitz Melzl Hugó »kézirat gya-
 nánt egyetemi előadások számára csu-
 pán 70 példányban. Kolozsvár, 1883.
 octoberben.) Az eredeti kiadásban
 minden költemény sorszám szerint kü-
 lön oldalra van nyomva az 5—70.
 lapig, mi a Melzl-féle kiadáson is je-
 lölve van.

XI. Czímlap: *A hóhér kötele*. Irta:

Petőfi Sándor. Pest, 1846. Hart-
 leben Konrad Adolf tulajdona.

Második oldal: Nyomt. Trattner-
 Károlyinál.

Harmadik oldal: *A hóhér kötele*.

Negyedik oldal: Megbűntetem
 az atyák vétkeit a fiakban harmad és
 negyed íziglen..... Jehova.

8 r. 155 l. Megj. 1846 jun. 4-re.
 L. Pet.-muz. 1888. 86 és 301, 1889.
 105 l.

XII. Első oldal: *Tigris és hiéna*.

Czímlap: *Tigris és hiéna*. Irta
Petőfi Sándor. Pest, 1847. Emich
 Gusztáv sajátja.

Negyedik oldal: Nyom. Beimelnél.

Ötödik oldal: *Tigris és hiéna*: Tör-
 téneti dráma 4 felvonásban.

Hatodik oldal a »személyek« alatt:
 (Történethely: Galliczia s Magyaror-
 szág; idő: 113*)

8 rét. Elöl 3 számozatlan levél +
 106 l. Megjelent 1847 jan. 2-ra. L.
 Pet.-muz. 1888. 217—218 és 302 l.
 1889. 106—108 és 225—227 l.

XIII. Boríték: *Coriolanus*. Shaks-
 peare után angolból: *Petőfi Sándor*.
 Pest, 1848. Ára: 1 ft. p. p. A borí-
 ték hátán: Nyomatott Beimelnél.

Első oldal: *Shakspeare*. I.

Czímlap: *Shakspeare* összes szín-
 művei. Angolból fordítják: *Arany*,
Petőfi, *Vörösmarty*. I. *Coriolanus*.
 Pest, 1848. Nyomatott Beimelnél.

Ötödik oldal: *Coriolanus*. Fordi-
 totta: *Petőfi Sándor*.

12 r. 182 l. Megjelent 1848. máj.
 13-ra. L. Pet.-muz. 1888. 302—305 l.

Ferenczi Zoltán.

Költemény Petőfiről.

XIX

Szalk-Szent-Mártonban. 1

... Beléptem a házba; — elébem ki jött ki?

„Az öreg korcsmáros“ nagy jószívűséggel

* Emlékezés Petőfira, jan. 1-én, születése napján.

Fogadott, marasztott akár öröklétig,
Legyek el ő vele és háza népével

A mázskancsóból töltve áll a pohár
S a mily gyorsan ürül, oly gyorsan telik meg.
Jó kedvünk van; ő is csak néha sóhajt föl —
És arczán könnyei végig leperegnek:

„Életem hajóját vigan hajtá a szél
Hajh! de zátony leve könnyenhivüségem
A hajó fent van bár; — de mozdulni nem bír
Magamért nem bánom fiam! feleségem!“ — —

Vigasztalni kezdém; — de maga kiálta:
„Ejh! hagyjuk a panaszt! bortól vig kedv támad!
Hallod, milyen zaj van? vendégim mulatnak!
Boroskancsójokban fekszik már a bánat! — —

Jer, siess, nézzük meg a vigadozókat!“
És mentünk — az öreg poharát is hozván —
— **Pató Pál, Pinty urfi, Orbán, s Szilaj Pista**
Ott ülnek szép renddel a fenyőfa-lóczán . . .

Kukoricza Jancsi mesél a középén,
Beszéli dolgait, óriások harcát;
Mint mászott a hegyre, mivel éltek ott fent?
S messze bujdosását, s **Juliskája** sorsát.

Közben forog a bor; **Orbánnak** van kedve;
Pató Pál, Pinty urfi magát jót találja;
A bút mind kergeti vidám arczczal messze,
Legjobban a puszták vad **Szilaj Pistája**.

Mindenütt ott sűrög, ott forog a gazda
Az **öreg korcsmáros** jóságos képével,
Egyre hordja a bort a mulató félnek
„Áldja meg az Isten mind a két kezével.“

Szabadon találtam egyszer-valahára!
Félénken kérdezém, hát vajjon ő hol van?

„Künn a kertben méltáz, gondolkozik épen,
— Ez neki szokása — bent a mulatóban!”

De nyílik az ajtó hangos csikorgással
És én — fölbredtem; . . . közel boldogságom,
Szivemnek oly zajos, forró kívánsága,
Eltűnt, elenyészett, mint egy „tündéralom.”

Szél Farkas.¹

¹ Vas. Ujság. 1862. 1. sz.

Adalék „Pasquillok Petőfiről” cz. cikkünkhöz.

A Pet.-muz. 1889. évf. 200. sat. lapján „Tigris költészet” czim a. Nagy Ignác „Menny és pokol” cz. művéből közöltünk egy pasquillust Petőfiről. Ez az irodalmi orvtámadás nem maradt akkor sem felelet nélkül s így nem lesz érdektelen a kép teljessége kedvéért erről is megemlékezni. Petőfi egyik legmelegebb barátja, leghívebb védője és legalaposabb ismerője foglalkozott vele, az álnevű Szeverin (Szontagh Gusztáv) az „Irodalmi levelek Constanciahoz” cz. cikksorozatban a Pesti Divatlapban (1845. II. 977. l. 30. sz. okt. 23-án), melynek a Petőfire vonatkozó részét e helyen egész teljességében adjuk. Menny és Pokol. Nagy Ignácztól.

Igéretem szerint a „Menny és pokol” II-ik füzetét is meg akarom kegyeddal ismertetni

A II-dik cikk: Tigrisköltészet. Ebben Berzsenyi, Cso-

konay, Munkácsy és Petőfi van pellengérré állítva. Az utóbbi kigunyolása, a mennyiben verseinek erősebb kifejezései, sok tekintetben elferdítve, egy halomra gyűjtvék, még nem olly nagy bűn, miután a költő még él, s az illy sárdobálást könnyen lerázhatja magáról; azonban mondja meg kegyed nem a legnagyobb tiszteletlenség, nem a legfrivolabb, nem a legaljasabb dolog-e olly jeles költőinket mint Berzsenyi és Csokonay, még haláluk után is bántani, piszkolni, és szentségtelen kezekkel turkálni nyugvó poraikban. Avagy nem satyra-e az Berzsenyire, őt ekkép beszéltetni: „Mi csak kínainkat sóhajthattuk el a gyászos magánynak, mikre csak rideg bérczek szomoru vizsgálja válaszolt,” (mig t. i. Vörösmarty most már olly magasztos dalokat is énekelhet, mint a Szózat). No lássa kegyed, hát van-e ennél az embernél szeren-

csétlenebb satyricus! Berzsenyiről írni azt, ki a legmeggrázóbb, leghatásosabb hazafiai ódákat írta, s kinek magasztos költeményei, már a maga idejében is lelkesedést idéztek elő! — Végül Berzsenyi, miután N. I. egy okos szót sem adott szájába, komoly praeceptor hangon, leczkét tart Pnek, a nyerseségről, a szépről és az isteniről; de milly nyomoruságos aesthetika ez amannak ellenében, mit Berzsenyi prózai irataiban kifejtett! Ugyan miféle rossz daemon szállhatta meg N. Ignácot, hogy hazánk nagy embereit olly csúfos módon erőködjük kisebbiteni? — Hát még az elmés, a lángészben Berzsenyinél nem alantabb álló Csokonayt mikép paródiázza a mi szerencsétlen satyricusunk? — Képzelve kegyed, mivel fertőzteti meg az ő árnyának szent emlékezetét? Palaczkot ad kezébe, szájába, s csak még az hiányzik, hogy a részegség mocskáival tüntesse föl — egyedül azért, mert Csokonay, mint tudva van, éltében kedvelője volt a bornak. A milly hitvány a Csokonay szájába adott üres beszéd, ép olly haszontalan az, mit a közbejövő Munkácsy árnya szónokol. — És most jön csak a legiszonyubb képtelenség, mi csak egy kiszáradt, nagy felfordult agyvelő szüleménye lehet! Munkácsy felolvassa P. verseinek vadabb kifejezéseit, és ő, ki a Rajzolatokban sokkal kemé-

nyebb szavakkal élt, mint P., ennek költeményeit „ocsmány trágársággal, tigris, dudás költészettel” bélyegzi. De még ez nem elég, Csokonai is ostromozza P. durvaságát, Csokonay! — tehát P. leghivebb hasonmása, ki, mind a mellett is, hogy még a P. sallangosabb kifejezéseinél is keményebeket használt, lángeszű, népszerű költő volt, épen úgy mint most P. Nincs annál szánandóbb nyomoruság, mint midőn némelly vizeszű firkász, a valódi lángésznek netalán igen is meztelen, természetes kifejezéseit, semmiféle aesthetikai rendszabályok által nem korlátozható szilajabb kitöréseit, a durvaság és nyersség ellen kikelő ostoba, álszemérmes tannal akarja megleczkézni! És milly dicső hazafiság az, hogy mindig csak a magyar íróban keresnek és találnak durvaságot; míg a külföld génialis íróit, kik az ő értelmezésök szerint százszor durvább, pimaszosabb kifejezéssel élnek, mint Csokonay vagy P., a világeért sem mernék bántani. Hígye meg kegyed, ha időmet okosabbra nem tudnám használni, összehívnám ezen aesthetikai izlést affectáló, vizeszű firkászokat, Voltaire, Byron, Shakespeare, Göthe, Rabener, Börne, Blumauer, s több nagyok természetes, azaz, szerintök durva, nyers, aljas kifejezéseinek roppant tömegét tennem, magukat mindenbe beleütő orraik

elő; s utóljára a „Menny és Pokol“ íróját állitanám tükör elibe, hadd látná meg valahára, hogy leginkább őt lehet vádolni azzal, a mivel ő e tekintetben másokat akar sárba rántani. — Oh istenem, ha

én N. I. iratainak ocsmány, aljas kifejezéseit, egy rakásra halmozva megküldeném kegyednek, bizonyára elájulna a nagy mocsár-búztól, — midőn küldeményemet felbontaná.

Közli: F. Z.

Egykorú megjegyzések Petőfi műveiről 1848-ban.*

I. A „Nemzeti dal“-ról.

Az *Életképek* így ír, szólván márcz. 15-dikéről (1848. 12. sz. márcz. 19. 378. l.): »Ekkor (t. i. a proclamatio felolvasása után) Petőfi Sándor lépe fel s ezen honfidaltszavala el a nép között:« (közli a Nemzeti dalt.) »A vers utósorait dörögve esküdte utána a nép s innét ment egyenesen az egyetemi fiatalsággal egyesülni.« A színházi estéről szólván, így ír: »Később Egressy Gábor szavala el Petőfinék fenn kitett költeményét, a nép ezreinek harsogó esküvése mellett. Ugyanazt rögtön Szerdahelyi által zenére téve, a színházi polgártársak kara éneklé el; a közönség ismételteté a szavalmányt és dalt.«

Egressy meg ugyanott (405. l. 14. sz. mart. 26.) »Képek a pesti forradalomból martius 15-kén« cz. cikkében a hatást, melyet Petőfi szavolata az egyetem terén tett, mert ott hallotta először, így írja le: »Ekkor Petőfi fölemelkedik, mint egy túlvilági alak, mint megtestesült népszenevés, mint egy ezeréves tantalusi szomjuság, — mint végítélet halálangyala. Elüvölti nemzeti dalát. — E hangok leirhatlanok. Most is hallom és látom azokat, és örökké fogom látni és hallani, mert e kép és hang elválaszthatlanok. Le-

irhatlan e dalnak hatása a népre, mely nőttön nőtt: — s megesküvék isten szabad ege alatt. Hangosan dobogott minden kebel, dobogá ez érzelmet: most vagy soha! lelke legbensőbb mélyéből, hogy rab tovább nem leszen. Ekkor Petőfi így szól: »Most e programmot nyomdába visszük s ki fogjuk nyomtatni.« Egy hang: »Budára kell menni, s a censurái főnököt aláírásra kényszeríteni.« Petőfi: Censorhoz nem megyünk, nem ismerjük el, — tehát a nyomdába.

Ekkor megindulunk Landerer nyomdája felé, a volt hatvani — most már szabadsajtó — utczába. Odaérvén, Petőfi feláll a kapu szegletkövére, s így szól: most egy bizottmány bemegy a műhelybe, a programm kinyomatását eszközölni, mindjárt visszatérünk az eredménnyel, addig legyünk itt kinn békével« . . .

A pesti márcz. 15-diki mozgalom márcz. 16-án már Székesfejérvárt is mozgalmat keltett s 17-én reggel a 12 pontot már falragaszokon hirdették a lakósságnak. »Nyolcz óraker, írja egy levelező onnan a Jelenkor-nak, ismét a városi táncsteremben volt az összejövetel, olvastattak s örömmel üdvözöltettek a magyar szabad sajtó első gyümölcsei: Petőfi nemzeti dala, és a hírlapok mellett megjelent pesti eseményeket tárgyazó választványi jelentés. Közös és leirhatlan nagy volt a lelkesedés!« Ez után

* L. Pet.-muz. 1890. 173-178. és 319-320. l.

Valóságban Egressy Béni írta ezt a dallamot. (L. *Életképek*. 1848. I. 408. l.)

népgyűlést tartottak, melyen elfogadták a 12 pontot, polgárorséget szerveztek sat. »A sajtó szabadnak nyilatkoztatott, a szabadszellemű követjelentés úgy szinte Petőfi dalának több ezer példányban leendő minélelőbbi kinyomatása elhatározottat.«¹

IV. „A királyokhoz“ című költeményéről. (Pesti Divatl. 1848. I. 418. I. 16. sz. ápr. 1.): „Petőfi legújabb költeménye.) A nép kedvelt költője a napokban önállólag kinyomva bocsátá közre „A királyokhoz“ című költeményét. Ha minden magyar olly radicalis szellemű és lángkeblű volna mint Petőfi, — úgy nemzetünk talán még a francziáknál is tovább menne.«

Ismeretes, hogy Petőfinék e költeménye nagy visszatetszést szült s népszerűsége elvesztésének egyik fő oka volt. Általában félték túlságos izgatásaitól, mint akkor mondták. E költeményére egy pár visszhang is jelent meg. E költemények közölve is voltak a Pet.-múz.-ban (1889. 291—294. l.), melyek közül a »Honfi szózat« címűt „Mező Dániel, h.-bösszörményi nemzetőr s társai“ írták alá. Erről szól a Jelenkorban² Nagy József egy debreczeni levelében ápr. 25-ről, a következő sorokban: »A „debreczeni-nagyvárad értesítő“-ben Mező Dániel h.-bösszörményi nemzetőr, „Honfi szózat“ című versében, szörnyen kikel Petőfi „királyokhoz“ címzett verse ellen. Ezen uri ember elfeledve, mit Jean Paul mond: „a stylus az ember maga“ — a szenny és piszok egész tárára kimerítette a derék népköltő irányában. „Betyár, pimasz, éretlen, hazáruzó, dögmirigyos, szemtelen s más efféle diszesbnél diszesb epithetonokkal,

ékes füzérbe szedve tisztelkedik költőnknek.

Ha Petőfi szeretett jó királyunkról szólna: ám megérdemlené. De ő ezt nem teszi. Hogy pedig a mit mond, sok más királyra ráillik: bizony nehezen lehet tagadni.

Kár volt tehát Mező Dániel polgártársnak csapszéki poesisével Sándort befeketíteni akarni. No de ha épen olly nagy vágya van, ne rontsuk el gusztusát. Hadd hánnya guba alatt fricskát. A megbántottnak consolatioja lehet: némelly hangok...“

Valóban e törekvéseknek sikerült is Petőfit Debreczenben egészen népszerűtlenné tenni. Jun. 7—8-ról egy névtelen levélben a Jelenkor¹-ban ez olvasható róla: »— Pálfi Albertet (a Márczius tizenötödike szerkesztője) és Petőfit pediglen gyalázatosan dehonesztálják bizonyos czopfok anno 17**-ből, mikor az a nagy köd volt egy szögletben. Közülök némellyek olly dühösek, hogy ha valaki csak pár szót találna is hazárdirozni ama fiukért: kész volna a képire mászni az embernek. Der uhu!...“

U. ott a 241. lapon május 8-ról az előbbi levelező újra rátér az ügyre a következőkben: »Pár héttel ezelőtt a „debreczeni értesítő“ egy száma, sokkal több ezer példányban jelent meg, mint rendesen. Vala pedig ebben egy „Honfi szózat“ című vers Mező Dániel h.-bösszörményi nemzetőrtől, melyről már előbbi levelemben említést tettem. És épen azért jelent meg pár héttel ezelőtt a „debreczeni értesítő“ egy száma sokkal több ezer példányban, mint rendesen, mert vala benne egy „Honfi szózat“ című vers Mező Dániel h.-bösszörményi nemzetőrtől.

Átkozott mohón kapták itt némelly

¹ Jelenkor. 1848. 145. lap, 36. szám, márcz. 23.

² 221. l. máj. 4. 53. sz.

¹ 70. sz. jun. 15. 287. l.

urak azt a Sándort gyalázó ocsmány verset. Saját költségükön utánnyomaták több ezer példányban azon galád verset magában foglaló lapszámot, s osztogatták boldognak, boldogtalanak.

Hogy ez által decreditálni akarták a népköltőt: világos!

Furcsa, hogy illy hamar el tudjuk feledni, mi volt Petőfi a pesti mozgalomnál! Vagy tán ép az a baj, hogy tényező volt akkor? . . . No, ugy engedelmet kérünk. Értjük a dolgot."

Életképek (1848. 720. l. 25. sz. jun. 4.) a „Hol leszünk két év múlva? vagy három excollega Siberiában“ cz. cikkben ez olvasható:

— Mondj valamit Petőfiről is.

— Nem tudni róla valami bizonyosat. Némellyek szerint a hajduböszörményiek megégették, mások azt mondják, hogy keresztrefeszítették, s illy situatióban sokáig mutogatta Borsod vármegyében a matyó fiának: látod, kis fiam, ez volt az az ember, a ki a királyokhoz verset mert írni, a miért aztán keresztre feszítették. Csókolj szépen kezét a hetmannak, s vigyázz magadra: hogy verset ne írj a királyokhoz, kis fiam."

Ugyane cikkben a következő szánban ez van: „Petőfit még nem égették meg, sőt a „két ország egyesülése“ verse óta — a Pesti Hirlapban — a legharagosabb ellenségei is kiengesztelődtek iránta."

Közlő: *Ferenczi Zoltán*.

Adatok Petőfi követjelöltségéhez 1848-ban.

IV. ¹

Petőfi sokkal inkább érezte, hogy ki van játszodva a követválasztási ügyben, mintsem azt hallgatagon elhordozhatta volna. Természetes, hogy az ellene szórt rágalmak sem pihentek. Felhozták a »Királyokhoz« című költeményét s ebből eredt népszerűtlenségét s azt hirdették róla, hogy republicanus és tót királyt akar választatni Magyarországon s hogy hazáruló és muszka spion sat. ²

Mindezek együttesen vezették Petőfit arra, hogy saját pártja által petitiot nyújtasson be az országgyűléshez a választás ellen. E petitiot egy küldöttség vitte fel Pestre s Petőfi maga személyesen vezette el Deák Ferenczhez, mint igazságügyminiszterhez. Melyik napon történt ez, meghatározni nem tudjuk; de mert Petőfinek alábbi cikke jun. 27-ről szól, a küldöttség

mindenesetre jun. 15—27-dike közt járt fenn Pesten. Ellenei azonban azt hírelték, hogy a küldöttséget nem Deákhhoz vitte, hanem valami színészhez, vagy szerkesztő czimborájához (pl. Pálfi Alberthez, a Márcz. tizenötödike szerkesztőjéhez); ezért Petőfi a következő nyilatkozatot adta ki a »Márczius tizenötödike«-ben (1848. 356. l. 89. sz. jun. 27.):

»Pest jun. 27. 1848.

Azon urak, kik Kis-Kunságban Pilatusaim voltak, legujabban azt akarják elhíttetni a néppel, hogy én azon deputatiót, melly a törvénytelen követválasztás tárgyában folyomódat hozta föl, nem minister elé vezettem, hanem valami színészhez, vagy valamely szerkesztő czimborámhoz, s ezt mint ministert mutattam be a deputatió tagjainak. Ezt könnyű lenne megczáfolnom, csak az igazságügy-minis-

¹ L. I.—III. Petőfi-muz. 1890. 279—295. l. ² Pet.-muz. 1890. 256. l.

³ Halasi is kiadta: Pet. reliqu. 26. l. de hibásan s ezért jónak látjuk újra adni.

tert kellene megkérnem, hogy nyilatkoztassa ki, miszerint hozzá vittük az érintett folyamodást, s ezt Deák Ferencz megtenné. De érnék-e ezzel célzt? azok, kik rólam ama hirt koholták, úgy is nagyon jól tudják, hogy állításuk gaz hazugság; a nép pedig nem fogna felőle semmit tudni, mert ezek e' becsületes urak azon újságokat gondosan el szokták dugni, mellyekből a nép akármelley tárgyban fölvilá-

gosodhatnék. Egyébiránt meghagyom nekik, hogy szünjenek meg irányomban gyalázatoskodni. Eddig csak megvetésemet bírták; ovakodjanak, hogy gyűlölségemet ne költsék föl, mert akkor istenemre (bármilly vastag a bőrük, kivált a pofáikon) meg fogom őket nyuzni, mint Apollo Marsiust! ²

Petőfi Sándor. <

Közi: *Ferencki Zoltán.*

² Marayás helyett.

A kortársak bírálatai Petőfi műveiről. ¹

XII.

Könyvismertetés.

Óriási léptekkel halad irodalmunk a művelődési pályán, s mi néhány év előtt lehetlennék látszott a haladás ügyében, az napról-napra valósulni látszik. Azonban korunk jelszavát a — „haladunk“-ban — sokan eltévesztik, midőn e nemzeti vágytól fölhevülve, haladni kívánnak ugyan, de mintegy kórtól meglepve, haladásunknak ferde irányt adnak, a czélhoz vezető útról egészen távozván. Hasonlók ezek ama gondatlan tengerhajó-kormányoshoz, ki félrevetván iránytűjét, a szélre bizza magát és szerencséjét. Sokan föllépnek jelen időben az irodalmi pályára eszökbe sem vevén az irodalom czélját, s író kötelességeit; haladnak, de koránsem a czélszerű ösvényen: elvégre oda jutnak, hova talán maguk sem szándékoztak; vagy, ha kérdeztenének czéljuk felől, alkalmasint hallgatva felelnének. Illyféle munkálatot kívánt bíráló a t. cz. közönséggel megismertetni. — E napokban jelent meg egy poétai munkálat illy czim alatt: „A helység kalapácsa. Hősköltemény négy énekben. Irta Petőfi Sándor. 1844.“ Mi jót remélhet a nyájas olvasó e munkából, már a czim furcsa

öszhangzata mutatja. Egyebet mellőzvé, lássuk előbb az egész hősköltemény tartalmát: „Fejenagy — így nevezetik a primaria persona; már ez is milly nagyra mutat! — templomban elszenderedvén, a kántor, s az egyházfitól bezáratik. Innen ő kiszabadulni akarván, a toronyba megy, s a harangkötelen leereszkedvén, haza jut, hol a házánál megkapott kántort, és harangozót jól elpáholja; odaérkezik eközben a helység öregbirája, s a csodahős kalodára itéltetik.“ Megadta neki költész ur. Ha más primaria personát, s különb tárgyat agyában nem kalapácsolhatván össze, jelen költeményével elhallgat, véleményem szerint jobb költésznek tartatik. Mennyire le van ezen irat által a költész irodalom alacsonyitva, ítélje meg az értelmes olvasó. A hősköltemény nevezetét illy mesefajra bitorlani, több mint képtelenség. Ha a diribdarab munkálatban figyelembe nem venném a hőskölteménynek észrevehető részeit, joggal mondhatnám, hogy e szó gunykint használtatott. Talán igényelhetné költész ur kevéssé a mentetetést, ha csak a kisebb, nem egyszermind a nagyobb hőskölteménynek lényeges részeit torzítja el érdektelen hősének éneklésére.

¹ Hir n ö k. 1844. 542. l. nov. 19. 92. sz.

Van e munkálatban kezdet (exordium), van tartalom (propositio), előadás (narratio), befejezés (peroratio), sőt még segélyesedés (invocatio) is van! ámbár mind idomtalan. Ugyan, ha szabad kérdezni, mellyik muzsa ihlette meg illy mennyeileg költész urat? Azonban, ha már a hősköltemény nevezet olly annyira megtetszett költész urnak, szemelött kellett volna tartani annak kellékes külalakját, és a hősköltemény vitéz bajnokát hős versekben, nem pedig illy átabota zagyalékban írni. — A mi a munkálat egyéb szerkezetét illeti, jó leendett meggondolni, hogy a poézis maga nemében fölségesb, semhogy azt alacsony hasonlatosságok, idomtalan, s nevetséges áttételek (tropi) által elferdithetnök, Elég leend, ha a nevezetesb áttételek közül csak néhányat emelek ki az egész munkálat megismertetésére. Illyen: a *popkolbéli kinok bicskája, a harag czintmasinája, a kétségbeesés bunkós botja, a hütlenségnek fekete posztója, az ártatlanság patyolatlepedője, a szívhordajának csapraütlője, a hűség aczél-lánca, az ököl buzogánya, a feledés sötét zsákja, a fölhevülés gyors talyigája* stb. ezek, s illyfélék a virágok, mellyekkel egy hősköltemény díszeskedik! s ezeket költész ur saját személyében adja elő! Kiteszi költeményét a világ színhelyére, hogy abból, mint Pandora szelenczéből a ferde áttételek elmagozván, azok a magyar irodalom egét homályosítsák! De ezek megtűrhetők a közönséges beszédben, midőn másokat mulatni akarunk, — holott az is már utolsó, midőn az ember egyéb mulatságot nem talál illy-nemű kifejezéseknél — hanem hősköltemény nevezet alatt illyesmit árulni, helyben nem hagyható. Az elősorolt áttételek csak nevetségesek, de a hasonlatosságok néhol kellemetlen méltatlanságot is foglalnak magukban,

mellyeknek helytelen említése csak megvetést gerjeszthetne a t. cz. olvasóban. Csak azt óhajtanám tudni, mi célja lehete költész urnak, midőn hőskölteményét, (mint a 10. lapon olvasható) feje bográcsában főzni kezdte? Kár, hogy nem említi, mellyik nemnek, vagy kornak, vagy különösen kiknek készítettett e divinum opus? Tudós férfiaknak talán? azok véleményem szerint komolyabb és célirányosb tárgyra függesztik figyelmöket, semhogy egy garasos comoediával belödnének; ifjuság számára talán? procul ad Garamantas! ezt a tárgy se kül, se belalakja meg nem engedheti; vagy, mivel a köznép körülményeiből van meritve, talán a köznépnek szánta költész ur? hanem mi okbul? merem kérdeni: hogy tanuljon belőle? de mit? talán azt, mikép kell egymást gyalázni, gunynevekkel illetni, az ököljogot gyakorolni? (mint a 94. st. lapon a pörlekedők kellenél élénkebben rajzoltatnak) illyesmi őszintén megvalom, hogy a korosbakban nem, de még a kisdedekben sem helyeselhető. Azonban, mint a 3. ének elejéből (33. lap.) kiveszem, e munka leginkább honunk hölgyeinek van szánva: risum teneatis amici! No, de ha már ezt tette költész ur, ugyan miért keresztelte munkálatát illy dicső nevezettel? Hisz tudható, hogy hölgyeink a valódi hőskölteményt a hosszabb elmefeszültség és férfias érzés hiánya miatt nem igen olvasgatahadják, s így költész ur költői lángeszének föllengős műve minden czifrasága mellett is a padon békével maradand, s hősileg közöttük soha sem harcoland. A mi egyébiránt költész urnak hőskölteményét, mennyiben az a t. cz. közönség érdeklében fekszik, illeti: azokat sajnálom főleg, kik talán a valódi hősköltemény olvasgatásában némi gyönyört élvezvén, vagy abban előmenetelt tenni óhajt-

ván, illető könyvárusaiktól hőskölteményt kérendnek, ha majd Horváth Endre Árpádja, Vörösmarty Zalánfutása helyett a „Helység kalapácsa”-val elégittetendnek ki. Mindazáltal azoknak ajánlható, kik az ironiát magukévá tenni, az áttételeket és hasonlatosságokat ferde oldalról ismerni akarják; egyébiránt azt tar-

tom, hogyha költész ur Virgil példajakint halála előtt végrendeletül költelmének megégettetését hagyná, alig ha állna elő valaki Caesar ama szavaival: „Frangatur potius legum veneranda potestas, quam tot congestos noctesque diesque labores hauserit una dies.”
Poór Jenő.

Közl.: *Ferenczi Zoltán.*

Adatok Petőfi műveinek megjelenéséhez.

X. közlemény.*

II. „A helység kalapácsa”¹ című rovatához:

Jelenkor. 1844. 88. sz. novemb. 3. 529. l.:

—> Érdekes vásárfia lesz olvasóinknak egy eredeti tréfás hős költemény is: „A helység kalapácsa”, a szép költői észszel bíró Petőfy (!) Sándortól, négy énekben, melly Geibel Károlynál jelent meg, s ára csinos képes borítékba fűzve 36 kr. p. —<

X. **Hóhér kötele** cz. rovatához.²

Az **Életképek**-ben a köv. kis hírv olvasható róla (1846. I. 290. l. 9. sz. febr. 28.):

—> Petőfy (!) is egy nagyobb költeményt s egy regényt készített el e cím alatt: „a hóhér kötele.” Reméljük, hogy ezen jeles költőnk sem fog so-
kára kiadót keresni.<

U. ott.: (1846. I. 768. l. 24. sz. jun. 13.):

—> Petőfi Sándortól megjelent az előleges hirdetések utján már ismert című regény: „A hóhér kötele.”

XII. **Tigris és hyéna**³ cz. rovatához.

Életképek (1846. I. 448. l. 14. sz. apr. 4.):

¹ L. Pet.-muz. 1888. 22., 84—85. 1889. 37—40. ² Pet.-muz. 1888. 86., 301. és 1889. 105. l. ³ L. még Pet.-muz. 1888. 217—218. l. 302. l. 1889. 106—108. l.

* L. I. közl. Pet.-muz. 1868. 21. II. közl. 81. III. közl. 215. IV. közl. 299. l. V. közl. 1889. 37. VI. közl. 103. VII. közl. 187. VIII. közl. 225. IX. 293. l.

—> A legelső újdonság nemzeti színpadunkon, miután Petőfy (!), „Tigris és Hiena” című eredeti drámáját méltatlankodás miatt visszavette, „Zuleima” leend.<

XV. **Petőfi összes költeményei**¹ cz. rovatához. (II. kiadás.) Az **Életképek** (1848. 2. sz. jan. 9. 62. l.) ezt írja róla: —> Emich Gusztáv Petőfi verseit második kiadásban nyomatja, ez zsebformátum lesz — az utolsó ív e napokban hagyja el a sajtót.<

Hirdetve is van e kiadás megjelenése a Pesti Hirlapban (1848. márcz. 18. 2. sz. 232. l.): —> **Uj népszerű kiadás Petőfi munkáiból! Pesten Emich Gusztáv** magyar könyvkereskedésében uri- és kigyóntcza szegletén, a kir. postahivatallal átellenben épen most jelent meg, és kapható minden könyvárusnál a két magyar hazában: **Petőfi Sándor összes költeményei.** A költő aczélba metszett arcképével. 2-ik kiadás. 2 kötet csinos borítékba fűzve 3 frt e. p.<

XVI. **Lehel**² cz. rovatához.

A **Pesti Divatlap** is megemlékezik róla (1847. II. 1503. l. 47. sz. nov. 18.): —> Petőfi egy nagyobb költemé-

¹ L. Pet.-muz. 1888. 305—306. l.

² L. Pet.-muz. 1888. 306—308. és 1889. 48—49. l.

nyen dolgozik, valamint Arany János is,¹ mindkettő népies modorban.

XIX. „Lapok Petőfi Sándor naplójából.“ A »Reform«-ban hirdetve

¹ A Toldi estéjére vonatkozik.

van a 88. l. (1848. II. szám, máj. 11.) »— Lapok Petőfi Sándor naplójából. Első iv, 10 p. kr. Tartalma márcz. 15-dikén kezdődik.«

Közli: *Ferenczi Zoltán.*

Vonatkozások Petőfőre.

1847—1848-ból.

LXXXIII. **Pesti Divatlap**-ban (1848. 153. l. 5. sz. jan. 30.) az országgyűlési ifjúság olvasó körének megnyitásáraól szólván egy pozsonyi levél, így ír: „A körnek tulajdonképeni megnyitása csak mult vasárnap volt. Ez egy kis ünnepélylyel történt, mely felolvasás- és szavalásokból állott . . . Petőfinek „Dalaim“ és „Népevében“ két gyönyörű költeményei szavaltattak, amaz Funták — ez Makay uraktól.“

LXXXIV. **U. ott** (1848. 185. l. 6. sz. febr. 6.) egy Kund nevű írja »Úti képek kiskunsgból« cz. cikkében: „Pár napi jó mulatás után, melyet már fent említett barátomnak köszönhettem — bucsut vevék K. Sz. Miklóstól, édes emlékezetét vivén el magammal barátságunknak és vendégszeretetöknek, — most már a posteriori tudom, és értem okát, mit és miért énekelt rólok — Petőfi.“ (I. Petőfi „Búcsu Kún-Szentmiklóstól“ cz. költeményét.)

LXXXV. **U. ott**, (359. l. 12. sz. márcz. 19.) Vahot Imre márcz. 15-dikéről szólván, ezt írja: „Petőfi Sándor, ki szellemi forradalmunk lángjait dicső Nemzeti dalával egész az édig emelte föl, úgy, hogy ezzel még a mennyt is megindítá s örömkönyekre fakasztá, — ő, a nép költője, a magyar Berangère, délután 2 óra tájban másodmagával jött hozzám, s engem, mint lapszerkesztőt ünnepélyesen felszólíta az iránt, hogy, miután a sajtószabadság a nép által helyre van állítva, censura nélkül nyomassam lapomat, — miben

megegyezésemet annyival is inkább örömmel nyilvánítám, mert ugy cselekedni felhívás nélkül is hazafiui kötelességemnek tartandám.“

LXXXVI. **U. ott** (389. l. 15. sz. márcz. 26.): „(Petőfi és Vasvári fejére díj van kitéve.) Ezt regéli az illy időkben ezerféleképen riadozó Fama-kürt. Mi ezt ugy értjük, hogy az új kormány Petőfi és Vasvári fejét díjazni fogja azért, hogy olly bölcs eszméket terjesztgettek a fővárosi mozgalmakban.“¹

LXXXVII. **U. ott** (390. l.): „(Szerelmi Gábor könyvömöntézetében) egy nagy és igen diszes allegorikai kép készül, mely Petőfi Nemzeti dala minden szakát mintegy megtestesítve jelképezi. Holnap már kész lesz, s ára 1 frt 30 kr.“

LXXXVIII. **U. ott** (397. l. 16. sz. ápr. 1.) Vahot Imre „Ne szakadoz-

¹ Ez a hír tulajdonképen az Életképekéből terjedt el, (13. sz. márcz. 23. 1848. 396. l.) mely így szól: „— Épen most küld hozzánk egy tisztelt férfit egy levelkét, illyen tartalommal: „Mart. 15-kén a helytartó-tanácsnál tanácskozáván, egy consiliarius (Almásy Mór megérkezése előtt) azt indítványozta: hogy terrorizmussal kell a mozgalmat elnyomni s Petőfi, Jókai, Vasvári és Degré elfogatására jutalmat kell kifizetni.“ — Köszönjük a jó szándékot. Mi még annyit adunk hozzá: hogy erre a helyt. tanács igen tisztelt elnöke azt felelte: miszerint nem szeretné: ha ez indítvány pártolásra találna, de ha ugy lenne is, a többséget ovakodnék kimondani: hogy a vérengzést kikerülje. Legyen tisztelve az emberiséges nyilatkozatáért.“

zunk! . . .” cz. cikkében ezt írja: „Hi-
gyétek meg barátim! Petőfinék nem-
zeti dala sokkal jobb és több — mint
az egész pesti forradalom vala.”

LXXXIX. **U ott** (417. l.)¹: „(Is-
mét nagy népgyűlés) tartatott
mult hétfőn a nemzeti muzeum udva-
rában . . . a mult hétfői népgyűlés-
ben legelőször is a pestvárosi állandó
bizottmány által szerkesztett, igen eré-
lyes proclamatio olvastatott fel az iránt,
hogy miután Bécsben a had- és pénz-
ügyi ministerséget a magyar kormány
kezeből az, adott szó ellenére ki akar-
ják venni, ezt a nemzet ne engedje
megtörténni, s ennek érdekében vérét
is kész legyen feláldozni. — A procla-
matio nagy viszhangra talált. Vasvári,
Petőfi és Bulyovszki nyomos, hathatós,
előadással szólíták fel a népet fegy-
verkezésre, melly később ingerülten s
harcra készülő indulattal oszlott szét.”

XC. **U ott** (456. l. 17. sz. ápr. 8.)
a „Szerkesztői értesítés”-ben: „K. Já-
nosnak Petőfi Nemzeti dalára irt s hoz-
zánk beküldött zenéjét nem adhatjuk,
miután még ezelőtt Kálózdyét fogad-
ván el, ezt már nyomják.”

XCI. **U ott** (18. sz. ápr. 15. 480. l.):
„A hölgyek által készített
nemzetőrségi zászló holnap
fog az illetőknek ünnepélyesen át-
adatni. Ezen zászló gyönyörű dísznű,
olgy ajándék, mellynél szebbet, lelke-
sitőbbet, a pesti nemzetőrségnek adni
nem lehetett. — A nehéz habos se-
lyemből készült 3 színű zászló ezüst
himezés- s rojtozattal van ékesítve, a
szabadság, egyenlőség s béke nagy
betűkkel tündököl rajta, és fehér sza-
lagjára a készítő és ajándékozó höl-
gyek nevei varrvák ezüsttel, követke-
ző rendben: Bajzáné, Bohusné,

¹ E népgyűlésről l. „Petőfi a márcziusi
napokban” cz. cikkünket. Tartatott 1848
márcz. 31-én d. u. 6 órakor. L. Pesti
Hirlap. 290. l. ápr. 3.

Csapó Pálné, Egressyné,
Eötvös Józsefné, Garayné,
Gorove Konstancz, Kovács
Lajosné, Nagy Ignáczné, Pe-
tőfiné, Szigligetiné, Vahot
Imréné, Vörösmartiné. Tehát
nagyobbára írók nejei s a nemzeti
irodalom s jó ügyeink hőkeblű pártol-
lónői. — Üdv nektek, e zászló által
bennünket hazafias tettekre, s harczias
bátorságra buzdító honleányok, — üdv
és köszönet az egész budapesti nem-
zetőrség nevében. Ha majd e zászló ha-
zánk s házi tűzhelyeink védelme ügyé-
ben csatamezőre vezetend bennünket,
a ti honszerelemtől sugárzó neveitek
kétszeresen buzdítandják a szabadság-
ért sírig hűn lángoló sziveinket.”

XCII. **U ott** (518. l. 19. sz. ápr.
22.): „Petőfi nemzeti dala,
melly Kálózdí János által zenére s ének-
re alkalmazva lapunk mai számához
van mellékelve, zeneértők véleménye
szerint az eddig megjelentek közt leg-
jobb, legjellemzőbb. — E hangjegye-
ket igen érdekessé teszi a czimlap is,
melly a muzeum előtt tartatni szokott
népgyűléseket igen hiven tünteti fel.
— Az oszlopos lépcsőzet egyik falán
állnak a nép szónokai, kik közt Petőfi
is gyakran szerepelt főleg versei elő-
adásával. Ez általunk kiadott Nemzeti
dal Pesten szerkesztőhivatalunkban,
több mű- és könyvtárúsnál, s vidéken
is többeknél kapható 30 pkrért.”

XCIII. **U ott** (20. sz. ápr. 29. 541.
l.) Csatári Ottó „Irodalmunk 1847
évi termékei” cz. cikkében így ír:

¹ Az Életképekben is (18. sz. márcz.
23. 1848.): „— Pesti írók nejei egy szé-
pen himzett zászlóval fogják megajándé-
kozni a nemzetőrséget. Illy kedves ke-
zekről varrott zászló alatt aztán öröm
lesz csatázni a hazáért. Petőfi ezelőtt két
hónappal megírta azt a verset, mellynek
refrainje ez: Varrd meg azt a zászlót
feleségem! A költők a világesemények
látnokai.”

„A versek összegyűjtve való kiadásának ez évben is bővében vala irodalmunk Petőfitől „Összes költeményei“ egy sulyos kötetben, és Vörösmarti minden munkái IX. kötetében ennek „legujabb versei.“ — Ezen gyűjtemények (között) kérdésen kívül a Vörösmartie legbecsesb adomány, és Petőfi összes költeményei; ezek után pedig a Tompa versei . . .“ Ugyane czikkben (21. sz. 575. l.) a szindarabokról szólván: „Petőfi e téren is megkísérté erejét „Tigris és hiéna“ című darabjával . . .“

XCIV. U. ott (610. l. 22. sz. máj. 13.) Máj. 6-án a Havi és Szabó vezetése alatti dalnoktársaság javára, mely Parisban rekedt a forradalom miatt, „Nagy szavalati, dal-, zene- és táncz-egyveleg“—et adtak a színházban s ezen énekelte Lovasi Betti, a lipcsei színház első énekesnője, az „Ereszkedik le a felhő“ népdalt Petőfitől, zenéje Egressy Bénitől.

XCIV. (614. l.) 1848 máj. 10-én Lederer, budai parancsnoknak a pesti ifjúság macskazenét adott. Azonban, midőn ez javában folyt, az előre elrejtett katonaság kitört s szétverte a tömeget a nélkül, hogy eloszlásra szólították volna fel elébb. Ez oly ingerültséget szült, hogy az ifjúság a „forradalmi csarnok“—ban (Fillinger-kávéház) fegyverfogásra határozta el magát s csak bajjal lehet lecsillapítani. A miniszterium aztán vizsgálatot rendelt el máj. 12-én. „Ugyane napon a muzeum terén népgyűlést tartatott, s Petőfi indítványára a közügyérekhez (miniszterium) küldöttség neveztetett ki a czélból, hogy a vizsgálatra kirendelt bizottmányhoz néhányan az ifjúság közül is csatoltassanak, és hogy a nemzetgyűlés minélelőbb összehivassék.“

XCVI. U. ott (Nemzetőr. 1848. jun. 3. 698. l.) a „Hirlapi csatározó“—ban az „Életképek“—ról levén szó, ez íra-

tik: „Azt sem helyeselhetjük, hogy oly szabad szellemű democraták, mint Jókai és Petőfi, oly embernek adták bérbe szellemi tehetségüket mint Landerer, ki a bukott Metternich és Aponyi kormány legbuzgóbb apostola, Kosuth hirlapi működésének buktatója, a marciusi napok előtt oly gonosz szellemű Pesther Zeitung alapítója volt.“

XCVII. U. ott (702. l.) a „Nemzeti színház“ rovatban: „Május 28. Két pisztoly. — Az első felvonás után Petőfi nemzeti dalát éneklék a kardalnokok Feldinger Frigyes zenéje szerint. Van benne egy két jó hely, de a vége nem lelkesítő. Hiába, Kálózdí János szerzeményével még eddig egyiké sem versenyezhető. Most már ideje, hogy szinpadunkon ez is előadassék.“

XCVIII. U. ott (702. l.) az önkéntes honvédsereg kiállítására a többek közt: „— Petőfi Sándor a némelly elárverezett könyvéből bejött 65 pfrnyi jövedelmet ajándékozá.“

XCIX. Honderű (1848. 5. sz. febr. 5. 77. l.): „— Érdekes irodalmi jelenségek: az Ellenőr cz. zsebkönyv, mely hazánk első költőitől hoz tartalmat. Fáy, Garay, Vörösmarty, Szalay, Irinyi, Petőfi, Szemere Bertalan, Vachot S. Kossuth-nevek kezeskednek a könyv belbecsének kitűnőségéről.“

C. U. ott (12. sz. márcz. 26. 189. l.): „— Petőfi indítványára a mártius 15-diki események emlékeül a hatvani-utca már „szabad sajtó-utca“ — az egyetem előtti tér: „15dik mártius tere“ — s a városház „szabadság-tér“ nevet visel.“ Petőfi ez indítványa a márt. 15-diki választmányban történt márcz. 17-én, a mint a Pesti Hirlap írja (230. l. 2. sz. márcz. 18.): „Legujabb: Petőfi indítványa következtében a mártius 15-iki események emlékeül a hatvani

1 V. ö. a XCII. p. alattival.

utca ezentul „Szabad Sajtó-utca“, az egyetem előtti tér: „15-dik martius tere“, a Városház tere

pedig: „Szabadság-tér“ nevet viselend.“¹

Ferencai Zoltán.

¹ Ugyanekkor indítványozta azt is Petőfi, hogy a Fillinger (Pilvax) kávéház „szabadságcsarnok“ nevet kapjon. Ezt a Jelenkor megemlíti (1848. 25. sz. márcz. 21. 138. l.), mely különben az indítványt is nagyon helyesli: „Petőfy (I) indítványára az utcák és terek elnevezésében is változtatások történtek; s igen helyesen, ezt nagyszerű eseményeink históriája követeli e nemzedék-

től, mely egy elláthatlan hatalom és nemzeti nagylét szerény kuttjeje; és mert ha külvárosainkat elnevezhetők Leopold, Teréz, Ferencz és Józsefvárosoknak, igen természetes, sőt következetes: hogy a mérhetlen sikerrel leélt martiusi események emlékeül azon helyek, hol a tömeg diadala nagy munkáján izzadott, ezt kifejező nevekkal kereszteltessenek meg.“ (Közli az elnevezéseket.)

Szerkesztői értesítés.

Folyóiratunknak 1890-ről ez az utolsó füzete. Minthogy eddig már három évfolyam jelent meg az adatok nagy számaival, melyek közt a tájékozódás bizonyos nehézségekkel jár, ez évfolyamok mellé egy részletes tárgy és névmutatót mellékelünk. Folyóiratunk jövő évi I. füzete 1891. január hava elején fog megjelenni. Terjedelem és irány marad az, melyet többször kifejtettünk. Közölni fogjuk mindazt, a mi a Petőfi-biographiára és bibliographiára érdekes és bármelyik irányban fölvilágosító. Ozélunk a lehető legnagyobb részre, az által, hogy az adatokat a maguk egész terjedelmében engedjük szólni; nem téve hozzájuk, csak azt, a mi legszükségesebb a kapcsolat megértetésére. Minél részletesebben ismerjük meg Petőfi életét, annál jobban föltárulnak költésének indítékai (motivum) s költői működésének nagysága és egyetemes értéke megmagyarázza teljesen az élete

iránti legmélyebb és legkiterjedtebb érdeklődést is; mert e költés, mint Szemere Pál mondja „körülkarolja az egész mindenséget.“ * S e nagysággal, mélységgel és kiterjedtséggel szemben melyik részletezés az, mely elég s melyik bemélyedés az, mely hozzá közel juthat?

Folyóiratunk legmélyebb törekvése tehát az, hogy buzgón szolgálja a Petőfi-irodalom ügyét, mely még mindig csak a kezdet kezdetén áll s működésével elősegítse a költő műveibe való bemélyedést. S meg vagyunk róla győződve, hogy a költő élete és művei iránt az érdeklődés hazánkban a mint évről-évre nagyobb lett eddig is, még inkább nőni fog ezután, kiterjedtségében épen úgy, mint alaposságában; mert ez kapcsolatban áll az irodalmi ízlés fejlődésével és kiváltképen terjedésével.

* Művei. II. III. I.

Tudnivaló.

Folyóiratunk jövő évi folyama Horatsik János könyvkereskedő és kiadó kiadásában fog megjelenni Kolozsvárt. Az előfizetések tehát hozzá intézendők. A Petőfi-muzeum megjelenik minden

két hónapban, tehát jan., márcz., máj., jul., szept. és nov. 1-én 1½ — 2 íven facsimilekkel és Petőfi életére vonatkozó műmellékletekkel. Előfizetési ára egész évre 2 frt 50 kr., — füzetenként 50 kr.

Sáiveset bölesöben fekvő isaszemi.
Ott fekszik is még mélyen alorik ő.
De majd fölébred, és keservesen sir-
akkor, szép gyermekem,
Legyem szeliden ringató dalját
A nyájás szerelem!

Petőfi Sándor

Debrecen, novemb. 15. 1846.